

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Placerade barns och ungas delaktighet i egna ärenden

Socialarbetares perspektiv

Emma Sevon

Helsingfors universitet
Statsvetenskapliga fakulteten
Socialt arbete
Magisteravhandling
Januari 2023

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty

Laitos – Institution – Department

Statsvetenskapliga fakulteten

Helsingfors universitet

Tekijä □ – Författare – Author

Emma Sevón

Työn nimi – Arbetets titel – Title

Placerade barns och ungas delaktighet i egna ärenden - Socialarbetares perspektiv

Oppiaine – Läroämne – Subject

Magisterprogrammet i samhällsvetenskaper, Socialt arbete

Työn laji – Arbetets art – Level

Magisteravhandling

Aika – Datum – Month and year

1/2023

Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages

64

Tiivistelmä – Referat – Abstract

Denna magisteravhandling presenterar resultaten av en kvalitativ intervjustudie vars syfte är att undersöka hur placerade barns rättighet till delaktighet i det egna ärendet förverkligas i praktiken. Studien har två frågeställningar som lyder: 1. Hur beskriver socialarbetare placerade barns och ungas delaktighet? och 2. Hur tillgodoser socialarbetare delaktighet i placerade barns och ungas vardag och konkret med vilka metoder?. Undersökningen är grundläggande då det till stor del saknas undersökning om hur placerade barns delaktighet förverkligas i praktiken. Delaktighet under placeringen har stor inverkan för barnets rätt att bli hörd, få tillgång till information och barnets yttrandefrihet (Nordenfors, 2015, 17–19). I denna avhandling har tonvikten lagts på socialarbetarnas perspektiv och hur de resonerar kring delaktighet och beskriver hur det förverkligas i den vardagliga praktiken.

Sju (7) intervjuer genomfördes med socialarbetare som arbetar inom barnskyddet och som har erfarenheter av placering av barn och unga. Intervjuerna ägde rum per videosamtalsforumet Microsoft Teams. Principerna för en kvalitativ teoristyrd innehållsanalys användes för att analysera materialet, vilket betyder att analysenheterna ur det insamlade materialet styrs av teorier och tidigare forskning. Som teoretisk referensram fungerar den socialkonstruktionistiska kunskapssynen. Centrala begrepp i den här studien är barns delaktighet och aktörskap.

I materialet utmärktes fyra huvudkategorier: 1) Barns delaktighet, 2) Metoder socialarbetare använder för att delaktiggöra placerade barn, 3) Premisser för placerade barns delaktighet och 4) Befrämjande av placerade barns delaktighet. Under huvudkategorin Barns delaktighet utmärktes följande underkategorier: 1) Delaktighet i vardagen och 2) Socialarbetaren ansvarar över delaktigheten. Under huvudkategorin Premisser för placerade barns delaktighet utmärktes följande underkategorier: 1) Relationens betydelse för delaktigheten, 2) Barnets ålders inverkan på delaktigheten och 3) Faktorer som försvårar delaktiggörandet av placerade barn.

I resultaten framkommer det att placerade barns delaktighet är väldigt komplext och svårt att definiera. Vad placerade barns delaktighet betyder för de socialarbetare som deltagit i den här studien är kontinuitet, samarbete, hörande av barnet och delaktigheten i vardagen. Socialarbetarna upplever att det är svårt att konstatera om barn blir delaktiga i sina egna ärenden, men socialarbetarna upplever att barnen alltid har möjlighet till att vara delaktiga och att förutsättningarna för att kunna göra barnet delaktigt är mycket bättre i dag än tidigare. Utmärkande faktorer som påverkar möjliggörandet av delaktighet är relationen mellan socialarbetaren och barnet och åldern på barnet.

Avainsanat – Nyckelord – Keywords

Barnskydd, placerade barn och unga, delaktighet, socialkonstruktionism, socialt arbete

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
2 Syfte och forskningsfrågor	6
3 Bakgrund och tidigare forskning	7
3.1 Lagstiftning gällande barns rätt till delaktighet.....	7
3.2 Placerade barn.....	8
3.3 Barns och ungas delaktighet.....	8
3.3.1 Hur delaktiggörs barn?.....	10
3.3.2 Vill barn delta?.....	11
3.3.3 Professionellas bemötande av barn.....	12
3.4 Systemiskt arbetssätt i barnskyddet.....	13
4 Teoretiskreferensram	14
4.1 Socialkonstruktionism.....	15
4.2 Aktörskap.....	16
4.3 Delaktighet.....	17
5 Metoder och material	20
5.1 Kvalitativ intervjumetod.....	20
5.1.1 Urval.....	22
5.1.2 Material.....	23
5.2 Kvalitativ innehållsanalys.....	23
5.3 Etik.....	26
6 Resultat	27
6.1 Barns delaktighet.....	27
6.1.1 Delaktighet i vardagen.....	30
6.1.1 Socialarbetaren ansvarar över delaktigheten.....	31
6.2 Metoder socialarbetare använder för att delaktiggöra placerade barn.....	34
6.3 Premisser för placerade barns delaktighet.....	38
6.3.1 Relationens betydelse för delaktigheten.....	40
6.3.2 Barnets ålders inverkan på delaktigheten.....	42
6.3.3 Faktorer som försvårar delaktiggörandet av placerade barn.....	44
6.4 Befrämjande av placerade barns delaktighet.....	48
7 Diskussion och slutsatser	50
7.1 Kritisk granskning och fortsatt forskning.....	54
Litteratur	57
Bilagor	60
Bilaga 1: Intervjuguide.....	60
Bilaga 2: Följebrev.....	62

1 Inledning

Placerade barn ökar ständigt i Finland och det finns fortfarande brist på kunskap om hur socialarbetare i praktiken tillämpar placerade barns rättighet till delaktighet. Placerade barn och unga har ökat i Finland, enligt Institutet för hälsa och välfärd var det 19 086 barn och ungdomar placerade utanför hemmet år 2020. Av dessa omhändertogs 11 386 och 2020 placerades 4 662 barn brådskande, vilket är en liten ökning från året innan (Statistikrapport, 19/2021). Frågan är då, har man som socialarbetare tid och möjlighet att göra barnet delaktigt i hens ärende?

Det framförs relevant kritik när det gäller barns möjligheter att bli lyssnade till och deras möjligheter att komma till tals i interventioner som berör dem (t.ex. Hurtig, 2003; Oranen, 2008; Seim & Slettebø, 2017). Barns delaktighet behöver förstås som en förutsättning för socialiseringen och för att barns perspektiv överhuvudtaget skall vara möjligt (Ervast & Tulensalo, 2006, 26 – 27; Højholt & Kousholt, 2018). Speciellt barnskyddet som institution uppvisar betydande brister med att inbegripa barns perspektiv i sin verksamhet och implementeringen av delaktighet har visat sig vara svårt i praktiken (Andenæs, 2011; Seim & Slettebø, 2017).

Mitt eget intresse för detta aktuella ämne har uppstått under min studietid på Helsingfors universitet. Jag har även egen erfarenhet av att arbeta på en barnskydds-enhet där placerade barn bor och därifrån har mitt intresse för detta ämne växt extra mycket.

Barns rättigheter är skyddade av lagar och konventioner som eftersträvar att upprätthålla en jämlik barndom för alla barn i Finland. I samband med utredningar gällande placandet av ett barn ska alltid barnets bästa beaktas och i regel ska barnet vara delaktigt och få uttrycka sig i frågor som berör barnet. (Barnskyddslagen, 2007/417.)

Delaktighet är ett ämne som även diskuterats på ett större, globalt, plan. FN har framställt globala hållbarhetsmål som alla FN länder ska sträva till att uppnå. För FN:s globala hållbarhetsmål är delaktighet väldigt viktigt i de flesta punkterna som tas upp men uttrycks

speciellt i målet nummer 16 ”Fredliga och inkluderande samhällen”. Punkt 16.7 tar specifikt upp att man vill säkerställa ett lyhört, inkluderande, deltagandebaserat och representativt beslutsfattande på alla nivåer (FN-förbundet, 2015). För att kunna skapa ett hållbart samhälle bör man främja ett inkluderande samhälle där inkludering och delaktighet sker på alla nivåer.

Till näst kommer jag att beskriva syftet med denna forskning mer noggrant. Därefter kommer jag att diskutera bakgrund och tidigare forskning. Efter det tar jag upp den teoretiska referensram jag utgår ifrån. Därefter beskriver jag hur jag har gått till väga och beskriver de metoder jag har använt. Sedan presenterar jag mina resultat och slutligen diskuterar jag resultaten och reflekterar kring slutresultat och fortsatt forskning.

2 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med den här avhandlingen är att få kunskap om hur placerade barns rättighet till delaktighet i det egna ärendet förverkligas i praktiken. Det här gör jag genom att undersöka socialarbetares erfarenheter av hur de konkret tillämpar principerna om delaktighet i sin vardag med placerade barn. Min avsikt är således att få fördjupad kunskap i hurdana erfarenheter socialarbetare har när det kommer till placerade barns och ungas delaktighet under en placering. Jag vill bidra till en djupare förståelse i hur socialarbetare i praktiken tillgodoser delaktighet och vilka metoder de använder. Jag vill även få mera kunskap i hur man kunde förbättra situationen för att kunna göra barn mera delaktiga och hur man kunde involvera dem på ett effektivt sätt i sitt eget ärende.

Forskningsfrågorna är grundläggande. Frågorna tar upp socialarbetares upplevelser och förståelse för delaktighet, hur socialarbetare tillgodoser delaktighet i vardagen och vilka metoder de använder sig av i kontexten av placerade barn.

Forskningsfrågorna är:

1. Hur beskriver socialarbetare placerade barns och ungas delaktighet?

och

2. Hur tillgodoser socialarbetare delaktighet i placerade barns och ungas vardag och konkret med vilka metoder?

3 Bakgrund och tidigare forskning

I följande kapitlet kommer jag att lyfta fram relevant lagstiftning för att ge en bakgrund till temat samt ge en litteraturgenomgång över tidigare forskning. Litteraturgenomgången har jag genomfört med hjälp av sökmotorerna Google scholar och E-thesis för att hitta tidigare studier och doktorsavhandlingar som behandlar ämnet barns delaktighet. De sökord jag har använt mig av för att hitta relevant litteratur är: delaktighet, barn, barnskydd, aktörskap, placerade barn, bemötande av barn och systemiskt barnskydd. De språk jag använt mig av då jag sökt litteratur är svenska, finska och engelska. Jag har både gjort en nationell sökning och en internationell sökning. Jag börjar med att presentera lagstiftning gällande placerade barns rätt till delaktighet därefter öppnar jag upp vad placering av barn innebär. Efter det lyfter jag fram tidigare forskning gällande barns och ungas delaktighet, hur barn delaktiggörs, om barn vill vara delaktiga i sina liv, professionellas bemötande av barn och systemiskt arbetssätt i barnskyddet.

3.1 Lagstiftning gällande barns rätt till delaktighet

I barnskyddslagen 4 kapitel (2007/417) beskrivs barnets rätt att vara delaktig i hens eget ärende. Lagen är till för att säkerställa barnets rätt att höras. Ett barn har rätt att hens åsikter och önskemål utreds i enlighet med barnets ålder och utvecklingsnivå. Ett barn som fyllt 12 har laglig rätt att vid sidan om vårdnadshavaren föra sin talan gällande barnskyddsärenden som gäller barnet själv.

Enligt barnskyddslagen 13 b § har ett barn som är klient inom barnskyddet rätt till en socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter (2007/417). Det är socialarbetarens ansvar att se till att barnet höras och är delaktigt i genomförandet av barnets ärende (Räty, 2019, 71–76). Barnkonventionen innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn och är ett rättsligt bindande internationellt avtal för de länder som anslutit sig till FN. Många av FN:s medlemsländer, inklusive Finland, har skrivit under avtalet och har förbundit sig att

arbets villkoren för att säkerställa alla barns rätt till ett gott liv. Konventionen är indelad i tre delar med sammanlagt 54 artiklar gällande barns rättigheter. Av de 54 artiklarna i avtalet lyfts fyra fram som de mest centrala: 1) alla barn har samma rättigheter och lika värde, 2) alla beslut som rör barn ska ta hänsyn till barnets bästa, 3) alla barn har rätten till liv och utveckling, och 4) alla barn har rätt att bli uttryckta och respekterade. Enligt konventionen betonas delaktighet där man vill säkerställa att vid alla åtgärder som rör barn ska man alltid i första hand beakta det som bedöms vara barnets bästa. Dessutom poängteras barns åsiktsfrihet och rätten att bli hörd. (Unicef, 1989.)

3.2 Placerade barn

Med placering av barn avser man att barnet placeras/vårdas utom hemmet. Det finns olika typer av placering, placering inom öppenvården, brådskande placering och omhändertagning. Ett barn kan placeras inom öppenvården, som familje- eller anstaltsvård, om barnet inte i enlighet med barnets bästa kan bo tillsammans med sin förälder/sina föräldrar eller vårdnadshavare (2007/417). Ett barn kan dessutom placeras inom barnets så kallade när-nätverk, till exempel till den ena föräldern. För en öppenvårdsplacering krävs det att vårdnadshavare och barnet själv samtycker till placeringen. Om ett barn bedöms vara i omedelbar fara kan den vård som barnet behöver ordnas som brådskande placering. Den brådskande placeringen varar i högst 30 dagar (2007/417). En brådskande placering kan förlängas med ytterligare 30 dagar. När ett barn omhändertas, har det organ som ansvarar för socialvården rätt att besluta om barnets vård, uppfostran och tillsyn tills vidare, för att uppnå syftet med omhändertagandet.

3.3 Barns och ungas delaktighet

Det framförs relevant kritik när det gäller barns möjligheter att bli hörda och deras möjligheter att komma till tals i sådant som berör dem (t.ex. Hurtig, 2003, Oranen, 2008; Seim & Slettebø, 2017). Denna kritik handlar om svårigheter att höra barn som inte vill bli hörda, balansen mellan vuxnas och barns ansvar och tron på att vetenskaplig kunskap som avgörande för barns behov är så stark att den har ignorerat barns faktiska deltagande i planering.

Wågby Gräfe (2022) menar att när åsikter relateras till barns ålder och mognad blir tillämpningen av barnkonventionen svårare. Sammanfattningsvis går kritiken ut på att vuxna sätter upp hinder för delaktighet och därigenom fortsätter att tysta barn. Dessa hinder är ofta relaterade till vård om barnet, och barn som måste skyddas hindras från att vara delaktiga. Men även ett deltagande perspektiv kan bli ett hinder för barnets bästa, särskilt när professionella inte kan se barn både som rättighetsbärare och i behov av skydd samtidigt. (Wågby Gräfe, 2022.) I en statlig utredning i Sverige beskrivs det att barnets förutsättningar, behov och intressen alltid ska beaktas vid beslut och att det är viktigt att domstolen alltid beaktar barnets önskemål (2014 års vårdnadsutredning, 2017). Däremot står det också att specifika önskemål endast behöver respekteras när barnet når en viss ålder eller mognad. Medan målet är att yngre barn ska höras mer, har i exemplet ovan inte yngre barn samma möjlighet att påverka beslut som berör dem som äldre barn. Detta betyder att hänsyn till ålder och mognad innebär att yngre barn inte ska omfattas av samma rätt till inflytande som äldre barn.

Enligt forskning kan åsikter bildas i mycket ung ålder, även om åsikter inte kan uttryckas verbalt (2014 års vårdnadsutredning, 2017). I och med det här betonas vikten av att bedöma barnets mognadsnivå desto mer. Men det finns dock ingen tydlig förklaring till hur omognad skulle vara en anledning att inte ta hänsyn till yngre barns åsikter. Syftet att lyssna på yngre barn och erkänna deras åsikter verkar vara symboliskt och en del av en moralisk handling, snarare än att ge dem rätt att få deras åsikter beaktade (Wågby Gräfe, 2022).

Tyni (2021) undersöker i sin studie om barns rätt till delaktighet vid utredning av barnskyddsbehov. Enligt Tynis (2021) undersökning hävdar hon att de flesta socialarbetare upplever att barnet är oftast delaktigt i utredningen av barnets barnskyddsbehov. Hon påstår även att det upplevs svårigheter att skapa verklig delaktighet till exempel om barnet själv vägrar samtala bland socialarbetare. Hultman (2013) belyser delaktighetsproblematiken i hennes studie om hur barns fysiska och psykiska hälsa samt barns upplevelser synliggörs i barnavårdsutredningar. I resultaten hävdar hon att då beslut har tagits har man i endast 12 av 60 utrett barnets egen uppfattning gällande hans hälsa som argument för beslutet. Eriksson & Korhonen (2022) har gjort en studie gällande placerade barns välbefinnande, erfarenheter och bemötande samt yrkespraxis inom det sociala arbetet inom vården utom hemmet. I undersökningen framkommer det att exempel på utmaningar för att utreda barnets åsikt är

bristande socialarbetarresurser, oro för barns förmåga att känna igen dåligt bemötande och brist på att säga ifrån anställda vid ett möte.

3.3.1 Hur delaktiggörs barn?

Elvstrand (2009) har studerat delaktighet mellan lärare och elever och hon har delat upp processen för att skapa delaktighet i social delaktighet och politisk delaktighet. Den sociala delaktigheten är att gemenskapsbyggande vilket handlar om förtroendeskap, viktiggöra, gruppträna och kompisagera. Den politiska delaktigheten är inflytandeförhandling som handlar om att informera, motivera, göra val, komma med förslag, överenskomma, utvärdera och protestera. Elvstrand (2009) lyfter fram vikten av att det är den professionella som ska finnas där för barnet och att det behövs ett förtroende mellan barnet och den vuxna för delaktigheten. Här lyfter Elvstrand (2009) upp att det är mycket lättare som stadigvarande att skapa detta förtroende än om den professionella byts ut ofta. Att lära känna barnet och den professionella är en viktig del i att skapa förtroende. En stadigvarande som länge lärt känna barnet vet ganska bra hur barnets vardag ser ut (a.a., 2009, 83). Då en professionell byts ut är den professionella tvungen att på nytt lära känna barnet från grunden. Det är även viktigt att barnet lär känna den professionella. Att kunna dela med sig av sitt eget liv är en viktig del för att barnet ska kunna lära känna dig som professionell (a.a., 2009, 83). Byggandet av en relation och skapandet av förtroende är två mycket centrala punkter för att delaktiggöra barn.

En viktig del i att delaktiggöra ett barn är att barnet faktiskt vet om sina rättigheter och vet om att hen har rätt enligt lagen att vara delaktig i ärenden som gäller hen själv. Att öppet prata om barnets rättigheter och att berätta att barnet har rätt att ha en egen åsikt och bli hörd samt att berätta om vad barnet kan göra om rättigheterna kränks har stor betydelse för att barnet ska kunna känna sig delaktigt (a.a., 2009, 128–132).

Socialarbetaren har en skyldighet enligt barnskyddsalgen (2007/417) att dokumentera alla de handlingar som berör ett barn eller en ungdom som är klienter inom barnskyddet. Hur detta däremot görs i praktiken med barn är inte helt självklart. Elfström Pettersson (2019) har gjort en studie där hon undersöker hur man på förskolor gör barnen delaktiga i dokumentationen. Hon beskriver hur man på en förskola har använt sig av bilder på aktiviteter som de hade gjort. Barnen fick sedan välja ut bilder och berätta om det som de hade varit med om och den professionella dokumenterade det som barnet berättade. På en annan förskola fick barnen

berätta om någon specifik sak som en professionell dokumenterade därefter fick barnet rita och på det sättet dokumentera sina egna tankar. Här lyfte Elfström Pettersson (2019) fram hur olika professionella förhöll sig till det som barnen berättade. Om barnet började berätta om något som eventuellt inte hade något att göra med den ursprungliga frågan förhöll sig de professionella ganska olika. Vissa försökte påminna om vad de ursprungligen pratade om medan andra valde att dokumentera det som barnet valde att berätta vilket betyder att barnet hade mycket inflytande och var mer delaktigt.

3.3.2 Vill barn delta?

Nordenfors (2015) har gjort en studie kring barns delaktighet och lyfter fram på vilket sätt barn själva önskar vara delaktiga och aktiva. Hela 92 % av de barn som hade deltagit i en enkätundersökning hade svarat att de vill påverka sitt liv mycket eller ganska mycket. Det som barn önskar mest kunna påverka är deras fritid och deras liv. Insatser relaterade till barns delaktighet har mestadels handlat om att lyssna på barn och unga om deras syn på vuxnas agenda. Beslut som fattats sedan fattas av vuxna, vilket kan leda till att barn fortfarande känner sig utanför. Det är viktigt att kunna uttrycka sin åsikt, men det är bara en del av deltagandeprocessen. (a.a., 2015, 47–53.) Detta kan även påverka hur barnen upplever att deras möjlighet är att kunna påverka då det ändå sist och slutligen är de vuxna som bestämmer.

När frågan ställs om den samhällseliga nivån svarar majoriteten av barn att de känner att de inte kan påverka, men när frågan ställs om ett sammanhang, till exempel skolan eller deras eget liv, är svarsfrekvensen troligen högre för de som känner att de kan påverka. Det är dock viktigt att poängtera att upplevelsen av att få sin röst hörd och att vara med och påverka situationen både hos sig själv och hos de i den närmaste kretsen är relaterad till samma upplevelse som i bredare kontext. (a.a., 2015, 47–53).

Att vara involverade i beslutande konstaterar Gal & Duramy (2015) vara väldigt viktigt för barn och unga. Barn och unga vill nödvändigtvis inte ta beslut helt själva utan det viktiga är att de är inkluderade i beslutstagande och att de blir hörda, respekterade och tagna på allvar när beslut görs som berör deras liv. Många barn anser att de känner sig värdefulla när någon lyssnar på och tar i beaktande deras synvinklar. (Gal & Duramy, 2015).

3.3.3 Professionellas bemötande av barn

Eriksson och Näsman (2009) beskriver i sin studie olika sätt som socialarbetare kan bemöta barn. Studien har gjorts genom att intervjua utsatta barn i familjerättsprocesser. De har delat in bemötandet av barn i fyra olika kategorier. Det första som de nämner är delaktiga barn. De beskriver att delaktiga barn skapas av ett barnorienterat förhållningssätt och ett utsagt försök att öka delaktigheten för barnet i hans ärenden. Detta betyder att man samtalar med barnet så att det är anpassat till barnets ålder och att man även träffar barnet ensamt. Ett delaktigt barn får även se den dokumentation som görs kring barnet (Barnskyddslagen, 2007/417; Eriksson och Näsman, 2009).

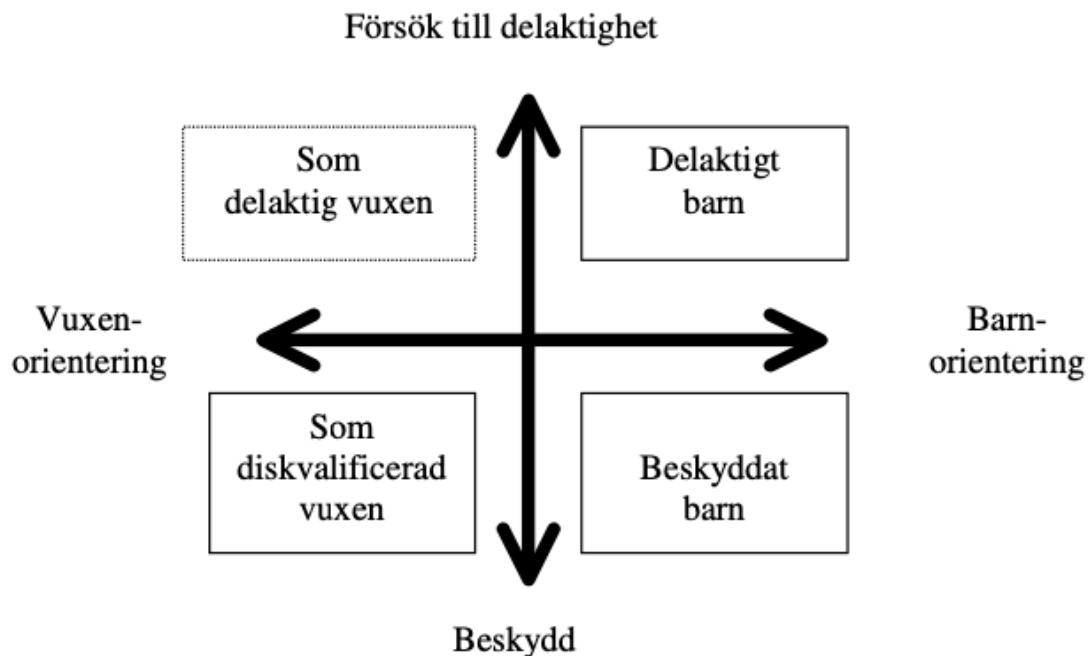
Eriksson och Näsman (2009) beskriver ett annat sätt att bemöta barn som de benämner som ett beskyddat barn. Med beskyddat barn menar de att de professionella skapar ett väldigt litet utrymme för barnet att vara delaktigt. Barn som faller in under den här kategorin kan dock ändå se socialarbetaren som barnorienterade, men barnet framstår mer som ett objekt för vuxnas beskydd. Dessa fall kan handla om barn som ges små möjligheter att påverka men som av någon orsak väljer att inte vara aktiva i sina ärenden.

När det kommer till bemötande av barn togs även upp en kategori som benämns som diskvalificerad vuxen av Eriksson och Näsman (2009). Sådana möten fungerar väldigt beskyddande och med ett mer vuxenorienterat förhållningssätt. Detta handlar om vilket perspektiv och vems behov som står i centrum. Detta kan handla om fall där fokuset ligger väldigt mycket på föräldern/föräldrarna och barnet ges ett väldigt litet utrymme för delaktighet. Dessa möten kan beskrivas som att barnet bemöts som om hen vore en vuxen där deras möjlighet till inflytande i samtalet är väldigt minimal. (a.a., 2009.)

Det fjärde sättet som Eriksson och Näsman (2009) lyfter fram är att bemöta ett barn som en delaktig vuxen. Där är förhållningssättet vuxenorienterat kombinerat med handlingar som gör barnet delaktigt i processen. Dock var detta sätt att bemöta inte något som framkom tydligt ur Erikssons och Näsman (2009) material. I Figur 1 kan man se hur dessa fyra olika sätt att bemöta barn förhåller sig till varandra. Ett delaktigt barn blir mest delaktigt i sitt eget ärende eftersom den professionella utgår ifrån ett barnorienterat förhållningssätt och handlingarna som den professionella gör är ett försök till delaktighet. Att bemöta som en diskvalificerad

vuxen bidrar med minst delaktighet för barnet eftersom fokuset främst ligger på de vuxna och barnet inte har möjlighet att delta i sitt ärende.

Figur 1: Det professionella bemötande av barn (Eriksson och Näsman, 2009, 27).

Erikssons och Näsman (2009) studie baserar sig på barns egna upplevelser om hur den professionellas bemötande av barnet har för betydelse för delaktigheten vilket är relevant för den här studien.

3.4 Systemiskt arbetssätt i barnskyddet

Samtidigt som placandet av barn och unga ökar, växer också diskussionen kring delaktighet. För att bättre kunna tillgodose delaktighet hos barn och unga har man tagit i bruk en systemisk barnskyddsmodell som har utvecklats ur den så kallade Hackneymodellen som man tog fram i London i Storbritannien (Fagerström, 2016). Den systemiska modellen för fram delaktighet genom att den i grunden baserar sig på ett barncentrerat och kontextuellt synsätt där man fokuserar på sammanhanget och effektiv hjälp. Systemiskt barnskydd är en relativt ny modell som utvecklats för att förbättra arbetet inom barnskyddet. Tanken är att familjer ska vara klienter hos ett kompakt team och inte hos en enskild socialarbetare enligt den nya modellen.

I den systemiska modellen organiserar man enheterna på ett nytt sätt där familjerna är hela teamets klienter där någon alltid ska vara anträffbar. I dessa enheter ingår följande enligt Fagerström (2016): en konsulterande socialarbetare, en socialarbetare, en barnarbetare, en socialarbetare som är specialiserad på barnets perspektiv, en enhetskoordinator och en familjeterapeut. Det här arbetssättet ska i praktiken ge socialarbetaren mer tid för klienterna och ingen socialarbetare ska vara ensam i beslutstaganden gällande svåra barnskyddsfrågor (a.a., 2016).

I Finland kan den systemiska modellen se ut på lite olika sätt beroende på kommunen. I Finland är den ansvariga socialarbetaren fortfarande ansvarig men samarbetar tätt med de andra professionella. Det viktiga är dock att klienten och/eller familjen deltar. Det systemiska arbetssättet handlar om att arbeta i växelverkan och mångsidigt reflektera tillsammans över aktuella frågor. Det handlar om att lyssna och tillsammans försöka hitta lösningar och sträva till att förstärka klientens egna resurser. (a.a., 2016.) Man betraktar barnet som en del av ett system och man utforskar de relationer som finns i systemet, hurdan kvalitet de har och hurdana resurser de har. Den professionella ska också se sig som en del av systemet. Enligt det systemiska tankesättet kan problem lösas i det sammanhang som det uppstår. (a.a., 2016.)

Isokuortti, Aaltio, m.fl. (2020) har studerat skillnader i att använda sig av ett systemiskt arbetssätt i barnskyddet och ett traditionellt arbetssätt. De hävdar att det finns många positiva erfarenheter från utövare av metoden och ett statistiskt signifikant samband mellan systemisk tillsynskvalitet och övergripande kvalitet på direkta barnskyddspraxis. Trots det här finns det fortfarande brist på bevis som visar att dessa modeller leder till bättre resultat för barn och familjer.

4 Teoretisk referensram

Den kunskapsteori som jag använt mig av i den här avhandlingen är socialkonstruktionism. Avhandlingen bygger även på teoretiska perspektiv om aktörskap och delaktighet.

4.1 Socialkonstruktionism

En socialkonstruktionistisk kunskapssyn har valts för det här arbetet eftersom jag strävar efter socialarbetarens egna tankar om detta specifika sociala problem. Denna kunskapssyn utgår ifrån att all kunskap är socialt skapad i specifika historiska sammanhang.

Wenneberg (2001) diskuterar socialkonstruktionism som fokuserar på sociala konstruktioner, alltså intermänniskt agerande. Det finns fyra varianter enligt honom 1) ett kritiskt perspektiv där man ifrågasätter det ”naturliga”, 2) en sociologisk teori där samhället är socialt konstruerat, 3) en kunskapssteori/epistemologisk variant där kunskapen är socialt konstruerad och 4) en ontologisk variant där verkligheten är socialt konstruerad. I den här avhandlingen är det främst den tredje punkten som jag kommer att utgå ifrån, alltså att kunskapen är socialt konstruerad. Detta eftersom jag strävar efter att få mer kunskap i hurdana erfarenheter socialarbetare har när det kommer till placerade barns och ungas delaktighet under en placering.

Berger & Luckmann (1966) beskriver socialkonstruktionism som att världen är intersubjektiv där vi delar vardagslivet med de andra. Det finns inte endast individuella uppfattningar utan också kollektiva uppfattningar om världen. Viktigt att tillägga är att vissa sätt att förstå verkligheten blir mer permanenta genom social interaktion, eftersom människor inte skapar dem på nytt varje gång. Berger & Luckmann (1966) påstår att socialkonstruktionism är en komplex referensram med flera begrepp om hur fenomen konstrueras. Centrala begrepp för socialkonstruktionismen är typifiering, objektifiering, externalisering, institutionalisering, legitimering och socialisering.

Socialkonstruktionismen har sina grunder i fenomenologin. Fenomenologin är relativt empirinära och studerar hur människor upplever fenomen i sin vardag. Ofta gör man relativt litet teoretisering och tanken är att folk får berätta om sina upplevelser av fenomen. I den här studien är det just socialarbetarens egna upplevelser som jag är ute efter. Silverman (2014) pratar om ”naturalism” i samband med fenomenologi som är strävan efter ”autenticitet”, hur människorna upplever saker ”på riktigt”, och forskaren får inte störa forskningsdata.

4.2 Aktörskap

Vad ett barns aktörskap innebär aktualiseras i forskning som handlar om barn. Aktörskap förutsätter någon form av deltagande. Man kan utgå ifrån att ett barn är ett subjekt med egna erfarenheter och kunskaper och man bör ge barn dess möjlighet att delta i den mån som hen har behov.

Barn är sociala aktörer, precis som alla andra individer, men för att förstå barns aktörskap måste man definiera begreppet. Juvonen (2014) hänvisar till idén att människor är aktörer i den sociala världen, inte bara passiva föremål för sociala påtryckningar och omständigheter. Bergnehr (2019) tar upp Mayalls definition från 1994 som förknippar barns aktörskap med handlingar. Aktörskapet handlar i detta fall om vilket inflytande ett barns handlingar har i en specifik situation. Bergnehr (2019) påstår att man borde se på begreppet aktörskap i en bredare synvinkel. I en bredare syn ser man aktörskap som något varje individ föds med och att man inte kan vara en ”icke-aktör”. Det här betyder att individen påverkar sin omgivning hela tiden oberoende av om hen handlar aktivt. Bergnehr (2019) öppnar även upp begreppet ännu djupare och diskuterar att ett barn påverkar andra dessutom enbart genom barnets närvaro.

Barns aktörskap kan undersökas genom två begrepp: barns påverkan och barns inflytande. Barnets inflytande handlar om i vilken mån ett barn har inflytande på det som görs och beslutas om. Barnets påverkan handlar, i sin tur, om det ett barn gör hela tiden påverkar både direkt och indirekt. (Bergnehr, 2019.) Inom barnskyddet är det viktigt att se barnet som ett subjekt med egna åsikter om sitt eget liv. Trots detta kan det bli knepigt att framhäva barnets aktörskap i alla situationer. Aktörskapet kan helt sakna betydelse i beslut om placeringar där barnet till exempel är till fara för sig själv.

Juvonen (2014) ifrågasätter de rationalistiska modellerna för aktörskap där det enhetliga jaget väljer handlingar och sedan utvärderar dem, vi behöver också icke-rationalistiska modeller av aktörskap som ger utrymme åt ett subjekt som undviker att fatta beslut, upprepar sig eller agerar irrationellt. Aktörskap är starkt relationellt situationsanpassad och kopplad till den plats där den förverkligas (Juvonen, 2014). Aktörskap aktualiseras alltså i vissa livsfaser,

sammanhang och relationer där individer interagerar med andra människor. Det aktiva subjektet interagerar med omvärlden, där omvärlden består av olika strukturella villkor (Wrede-Jäntti, 2010, 47–48). Även om strukturer sätter förutsättningarna för mänskligt handlande är de inte avgörande eftersom individen är självständig, kan reflektera, kan analysera och ifrågasätta, och har handlingsförmåga. En persons viljestyrka, hans förmåga att utforma livsprojekt och planera handlingsstrategier för att uppnå dem, är en möjlig motvikt till strukturer om hans handlingar förändras eller upprepar strukturella förhållanden. (Wrede-Jäntti, 2010, 47–48.)

Erikssons och Näsmans (2009, 28–30) beskriver barns olika strategier av att vara aktör. En strategi där barnet vill vara delaktigt är då barnet upplever att den professionella erbjuder hög grad av delaktighet eller att barnet själv initierar till att skapa en hög grad av delaktighet. Ett barn som är av låg grad delaktig i delaktighetsprocessen men som även accepterar denna låga grad av delaktighet anses vara nöjd som objekt. Barnet kan även vara en missnöjd part. I en sådan situation har barnet agerat aktivt men har även använt sig av olika grader av motstånd. Den sista strategin som förs fram är barn som är ovilliga eller otillgängliga. I dessa fall kan barnet uttrycka ett missnöje gällande låg delaktighetsgrad men samtidigt försöker barnet inte heller påverka situationen. (a.a., 2009, 28–30.)

4.3 Delaktighet

Med begreppet delaktighet avser man att en individ anser sig själv höra till en grupp och att hen har möjlighet att höras och påverka i frågor som är viktiga för hen. Individen ska kunna känna delaktighet både när det gäller samhällsfrågor och i sin egen vardag. Begreppet delaktighet kan definieras på flera olika sätt och måste därför definieras i en viss kontext.

Stenvall (2020) definierar delaktighet i en kontext gällande barn. Begreppet delaktighet handlar om att individen har en känsla av att hen hör till en grupp och att hen kan påverka i frågor som är viktig för just hen. Isola m.fl. (2017) tar filosofen Hegels idé att människan först måste vara värdefull i andras ögon för att vara i sina egna ögon. Delaktighet i det egna livet är alltså framför allt förmågan att leva som en hörd, sedd, värderad, förstådd och meningsfull del av olika relationer, grupper och gemenskaper. Delaktighetskänslor kräver

livets kontrollerbarhet och begriplighet (Isola, m.fl., 2017). Om man inte förstår ett beslut kan man inte heller påverka det. Begreppet deltagande, i sin tur, kan användas för att beskriva sådant som ett barn aktivt kan göra. Här ingår olika sätt att delta och olika sätt att berätta och föra fram sina åsikter. Till skillnad från deltagande kan man använda sig av begreppet aktiverande när man avser att erbjuda barnen olika möjligheter att delta. När det gäller barn fungerar begreppet delaktighet som ett paraplybegrepp och under det analyserar man möjligheter att delta och påverka och den upplevda delaktigheten (Stenvall, 2020, 20).

När man diskuterar begreppet delaktighet är det viktigt att poängtera att den upplevda delaktigheten inte alltid förutsätts av aktivt deltagande (a.a., 2020, 20). Även om en individ inte deltar aktivt kan hen uppleva en känsla av delaktighet. Olika barn har olika behov av att utnyttja möjligheterna att delta, därav bestäms inte den upplevda delaktigheten ur det aktiva deltagandet. För att ett barn ska kunna känna någon delaktighet förutsätter det att det finns möjligheten att påverka och delta, dessa möjligheter skapar en grund för att delaktighet ska kunna uppstå (a.a., 2020, 21). För att barn ska kunna känna sig delaktiga bör man berätta om deras rättighet till att påverka och delta och uppmuntra och erbjuda dem olika sätt som möjliggör deras rätt.

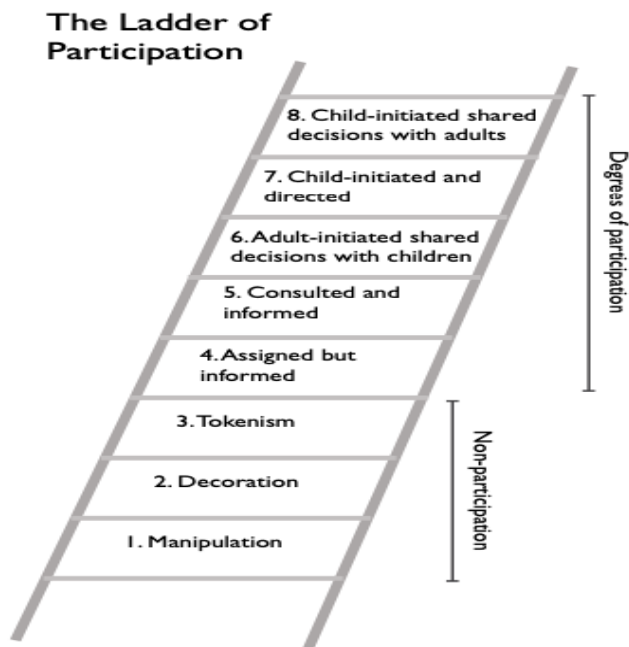
De flesta är överens om att delaktighet är bra, men det råder förvirring om vad som räknas som delaktighet vad delaktighet ska leda till och hur delaktighet påverkar social exkludering. Rätten till delaktighet innefattar civil och politisk status, vilket bland annat inkluderar barnets rätt att bli tillfrågad, tillgång till information, yttrandefrihet och rätten att överklaga beslut som fattas på barnets vägnar (Nordenfors, 2015, 17–19). Här är det viktigt att lyfta fram vad syftet med delaktighet är. Nordenfors (2015) refererar till Sinclair och Franklin (2004) som menar att syftet med barns delaktighet är:

att uppfylla rättsligt ansvar, att förbättra service, att förbättra beslutsfattande, att öka demokratin, att främja barns behov av skydd, att öka barns färdigheter och att stärka och höja självkänsla. (Nordenfors, 2015, 17.)

I de flesta situationer har vuxna ett tolkningsföretråde på grund av deras formella makt, vuxnas fysiska överlägsenhet och auktoritet baserad på kunskap och erfarenhet (a.a., 2015, 17–19). För att kunna öka på barns delaktighet måste vuxna avstå från detta tolkningsföretråde och barnens syn måste tas på allvar, beaktas och ges betydelse.

Hillén (2013) diskuterar hur man kan mäta barns delaktighet. Deltagandegraden varierar, vilket innebär att inget deltagande kan placeras i ena änden av en skala och totalt deltagande i den andra (a.a., 2013, 33–35). Med totalt deltagande skulle det betyda att barnet är involverad i alla ärenden som gäller barnet själv, ända från början av klientskapet till slutet av klientskapet. Hillén (2013) lyfter fram "The Ladder of Participation" av Roger Hart (Hart 1997).

Figur 2: "The Ladder of Participation" av Roger Hart (Hillén, 2013, 33).

De tre lägsta stegen handlar om att barnet inte alls blir delaktiga. Barn verkar ha en röst, men i praktiken har de liten eller ingen kunskap om ämnet eller hur det ska talas och för lite tid för att förstå det. De mellanliggande tre stegen spänner från att barnen är informerade, frågade om vad de tycker till att de är med och påverkar de beslut som tas. De två högsta stegen innebär att barnen själva initierar till ett beslut men fortfarande delar sina beslut med vuxna. (Hillén, 2013.)

Att tillgodose delaktighet gäller ledningen, yrkespersonerna och klienterna. Att kunna samarbeta kräver dialog och tid. En bra klientupplevelse uppstår då klienten har känt

delaktighet i servicesituationen. Man vill sträva efter att klienten ska fungera som en aktiv aktör i sin service. (Isola, m.fl., 2017; Stenvall, 2020.) Utgångspunkter för en bra service, där man uppmärksammat delaktighet är ett positivt möte, gemensam överenskommelse och delat beslutsfattande samt ömsesidigt ansvar enligt lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (2000/812).

5 Metoder och material

I detta kapitel kommer jag att redogöra för materialinsamlingsmetoden och för analysmetoden. Den materialinsamlings metod som valts är kvalitativ intervjumetod och den analysmetod som valts är kvalitativ innehållsanalys. Dessutom beskriver jag här de etiska överväganden som är relevanta för den här studien.

5.1 Kvalitativ intervjumetod

För att besvara studiens forskningsfrågor har jag utfört en kvalitativ intervjustudie för att samla in materialet som ska analyseras. Intervjuerna var semistrukturerade för att det gav möjlighet till en friare dialog men att specifika teman, relevanta för forskningsfrågan/frågorna, var på förhand redan utvalda.

Kvalitativ intervjustudie handlar i stort sett om att man vill förstå världen ur informantens synvinkel och skapa någon mening ur hens erfarenheter. En intervju handlar om att samtala och diskutera strukturerat och att man har ett mål med det samtalet. Genom att intervjua personer i en viss social miljö får man en inblick i och kunskap om hurdana förhållanden som råder i miljön (Brinkman & Kvale, 2014). Med tanke på socialkonstruktionism som kunskapsteori fungerar kvalitativ intervjumetoden bra för att samla in socialarbetares egna uppfattningar och erfarenheter.

I en kvalitativ intervjustudie använder man sig av en intervjuguide under intervjutillfället. Man strukturerar den här guiden enligt specifika teman som man vill diskutera under intervjun. De viktigaste är att frågorna är kortfattade, begripliga och i deskriptiv form enligt

Esaiasson m.fl. (2017, 261–286) för att inte behöva använda intervjutiden för att förklara vad det egentligen är man vill ha svar på. Intervjuguiden ger även intervjuaren friheten att ställa följdfrågor vid behov. I intervjuguiden (bilaga 1) har jag valt ut teman som yrkesbakgrund, placering av barn, barns delaktighet, metoder för att möjliggöra barns delaktighet, och specifikt case. Dessutom har jag förberett följdfrågor relevanta för dessa teman.

En bra intervju kunde man tänka sig att ha korta frågor och långa svar. I intervjuguiden är det viktigt att tänka på innehållet och formen. Innehållet är viktigt för att knyta an till studiens forskningsfrågor och formen är viktig för att skapa en situation där diskussionen är levande (Esaiasson m.fl., 2017, 261–286). Själva intervjun består av tre delar: intervjuns öppnande, huvuddelen av intervjun och att avsluta intervjun (Magnusson & Marecek, 2015, 59–60). I öppnande av intervjun har intervjuaren som uppgift att göra deltagaren tillfreds och informera om reglerna kring integritet och anonymitet samt om rätten att dra sig ur studien och att avstå från att svara på frågor. I huvuddelen är intervjuarens uppgift att samla in relevant information och berättelser. Under denna del av intervjun är intervjuaren fokuserad både på att samla in information, berättelser och reflektioner och på att hålla intervjusamtalet i gång smidigt (a.a., 2015, 59–60). När man avslutar en intervju har intervjuaren i uppgift att uppnå ett naturligt avslutande, alla deltagare är olika och därav kan avsluten se olika ut i olika intervjuer. I avslutningsskedet vill kanske intervjuaren höra deltagarnas tankar om saker som intervjuguiden inte tog upp. Därför är det vanligt att man avslutar med att säga något i stil med "Finns det något mer du skulle vilja berätta för mig?" (a.a., 2015, 59–60).

Intervjuerna utfördes via videosamtalsapplikationen Teams via Helsingfors universitet. Alla intervjuer bandades in och det insamlade materialet transkriberades ord för ord för att underlätta analysen. Alla intervjuer förutom en bandades in via inspelningsfunktionen i programmet Teams. Under en av intervjuerna fungerade inte inspelningsfunktionen i Teams och därav valde jag att banda in med inspelnings applikationen i min telefon. Inspelningen som gjordes per telefon laddades upp på min dators hårddiskiva efter intervjun. Alla intervjuer sparades på min dators hårddiskiva, som är försedd med ett lösenord. Samtycket av intervjudeltagarna fick jag skriftligen av alla socialarbetare före intervjutillfället (se bilaga 3). Under alla intervjuer valde informanterna att ha kameran på vilket bidrog till att situationen blev mer naturlig fastän intervjuerna hölls online. Intervjuerna inleddes med att jag presenterade mig själv och min avhandling i korthet, därefter fick informanterna presentera sig. Intervjuerna avslutades med att jag frågade om informanterna ville tillägga något eller ta

upp något som jag inte hade frågat kring. Intervjusituationerna varierade lite mellan alla informanterna vissa valde att berätta mer än andra men trots det fick jag som intervjuare en känsla av att alla informanter var nöjda och glada över att ha fått delta i min undersökning.

5.1.1 Urval

För att avgränsa rekryterade jag informanter endast från Västra Nyland och avgränsningen har gjorts på grund av geografiska skäl. Västra Nyland utgör 10 kommuner och dessa är Esbo, Grankulla, Kyrkslätt, Sjundeå, Ingå, Raseborg, Hangö, Lojo, Högfors och Vichtis. Västra Nyland bildade 1.1.2023 Västra Nylands välfärdsområde vilket gör detta område intressant att fokusera på. Kriterierna för urvalet var att socialarbetarna ska ha erfarenhet av att placera barn och/eller unga. Målet var att få 10 informanter att delta i den här studien för att få ett så djupgående resultat som möjligt. Målet var också att få informanter med olika långa arbetserfarenhet för att få ett variationsrikt resultat. Forskningslovsansökan skickades till alla 10 kommuner i Västra Nyland, två kommuner svarade inte på forskningslovsansökan.

Ett informationsbrev skickades ut till den ledande socialarbetaren i olika kommuners barnskydd (se bilaga 2). När jag fick namn på potentiella deltagare kontaktade jag dem enskilt via e-mail. Kontakten med de potentiella deltagarna har fyra syften; fastställa att deltagaren passar in i min studie, att ge information om studien, att uppmuntra dessa individer att delta och att bestämma datum och plats för intervjun (Magnusson & Marecek, 2015, 41–42). Vid rekryteringen av intervjupersoner var det sju (7) socialarbetare som var villiga att ställa upp. Kriteriet för att delta i studien var att ha erfarenhet av att placera barn och/eller unga, vilket dessa sju socialarbetare hade. Alla informanter var socialarbetare inom barnskyddet i olika kommuner i Västra Nyland.

De utvalda informanternas erfarenheter av att arbeta i barnskyddet var väldigt varierande, en hade arbetat 30 år i barnskyddet, en i 12 år, två i 10 år, en i fem år och två personer i två år. Socialarbetarna hade alla erfarenheter av att arbeta inom barnskyddet men erfarenheten såg lite olika ut för de alla. De som arbetade i små kommuner hade hand om allting, öppenvården och vård utom hemmet och eftervården, medan de som arbetade i större kommuner arbetade med en specifik del av barnskyddet. Två av informanterna arbetade i små kommuner och hade

därav erfarenhet av öppenvården, vård utom hemmet och eftervården. De resterande fem socialarbetaren hade alla erfarenhet av att jobba inom öppenvården. Två av dessa fem hade dessutom erfarenhet av att arbeta inom vård utom hemmet. Socialarbetarna hade erfarenheter av brådskande placeringar, placering inom öppenvården och omhändertagningar. Den roll som alla socialarbetarna, som deltog i studien, har haft i arbetet med placerade barn är att fungera som den ansvariga socialarbetaren.

5.1.2 Material

Materialet samlades in under tiden juli-september 2022. Materialet utgjordes av sju inspelade intervjuer och transkriberat material. Sammanlagt var det inspelade materialet 249 minuter långt, den kortaste intervjun var 29 minuter och den längsta pågick i 47 minuter. Materialet transkriberades ord för ord av forskaren. Jag valde att inte transkribera uttryck som till exempel ”öö” och ”eeh”, skratt eller pauser eftersom dessa inte har någon betydelse för resultatet. Även inledningarna och avslutningarna lämnades bort i transkriberingen. Materialet transkriberades i Microsoft Word med teckensnittet ”Times new roman”, storlek 12 och med radavståndet 1,5. Det transkriberade materialet utgjorde sammanlagt 81 sidor material.

5.2 Kvalitativ innehållsanalys

Innehållsanalys är en textanalys där man undersöker textens betydelse. En innehållsanalys kan vara kvantitativ, man en statistisk analys av innehållet, och kvalitativ, där man strävar efter att i ord förklara innehållet i texten. (se bl.a. Tuomi & Sarajärvi 2018.) För att analysera det insamlade materialet använde jag mig av kvalitativ innehållsanalys eftersom det är själva innehållet i intervjuerna som är relevant för att besvara forskningsfrågorna. Tuomi & Sarajärvi (2018) delar in innehållsanalysen i tre kategorier, materialbaserad-, teoribaserad- och teoristyrd innehållsanalys och enligt den här indelningen kommer jag att använda mig av den teoristyrda metoden.

Man kan beskriva den teoristyrda innehållsanalysen på ett sådant sätt att det är tidigare kunskap som styr analysen men att analysenheterna väljs ut ur det insamlade materialet. Syftet är alltså inte att testa tidigare kunskap eller teorier som man gör i den teoribaserade innehållsanalysen. Skillnaden mellan teoristyrd innehållsanalys och materialbaserad

innehållsanalys är att i teoristyrd innehållsanalys använder man sig av redan befintliga begrepp som redskap vid analysen vilket man inte gör i materialbaserad innehållsanalys. (Tuomi & Sarajarvi, 2018, 210–212.)

Grundtanken med teoristyrd innehållsanalys är att nya vetenskapliga upptäckter endast är möjliga när iakttagelserna är baserade på någon vägledande idé. Granskningen av materialet styrs trots allt ofta av forskarens egna förutfattade meningar eller förtrogenhet med litteraturen relaterad till forskningsämnet (Grönfors, 1982, 33–37). En ny teori uppstår alltså inte bara på basis av observationer, som i induktivt resonemang. Den vägledande idén kan vara en vag intuitiv uppfattning eller en välformulerad hypotes som gör att resultaten kan fokuseras på vissa viktiga antaganden (a.a., 1982, 33–37).

Teoristyrd innehållsanalys använder sig av abduktiv ansats som betyder att tankeprocessen ibland är mera materialbaserad och ibland styrs av tidigare modeller. Forskaren försöker kombinera dessa med varandra genom tvång, halvtvång och ibland kreativt och kombinationen kan resultera i något helt nytt (Tuomi & Sarajarvi 2018, 210–212).

Analysen innebar i princip att jag började med att läsa igenom det insamlade materialet noggrant och gjorde anteckningar. Dock kan man även säga att analysen börjar redan vid transkriberingen av materialet när jag lyssnade noga igenom det inspelade materialet för att sedan skriva ned det som sades ord för ord. Även i transkriberingsskedet gjorde jag små anteckningar över sådant som jag upplevde att var intressant i materialet. När det inspelade materialet var nedskrivet läste jag igenom det flera gånger för att hitta intressanta uttryck och samband i texterna. Efter det började jag koda, markera och plocka ut relevant information för forskningsfrågorna ur materialet. Den relevanta informationen som jag plockade ut ur materialet kategoriserade jag om till underkategorier som jag därefter slog ihop till större teman. (Tuomi & Sarajarvi, 2018, 104.) Kategoriseringen handlar i princip om att hitta likheter och olikheter i materialet som kan analyseras på ett mer abstrakt plan.

Tabell 1. Tabell över kategoriseringen i analysen.

Överkategori	Underkategori	Citat
--------------	---------------	-------

Barns delaktighet	Delaktighet i vardagen	”delaktigheten i vardagen så det är ju det som är det allra viktigaste” (Socialarbetare 3)
Barns delaktighet	Socialarbetaren ansvarar över delaktigheten	”Det finns många sådana ungdomar som svarar endast att ”jag vet inte” eller ”ingen skillnad” men sen ger man till dem information det att det är möjligt att vara i kontakt och om man funderar på något” (Socialarbetare 6)
Metoder socialarbetare använder för att delaktiggöra placerade barn	-	”vi arbetar ju så här ganska dialogiskt” (Socialarbetare 5)
Premisser för placerade barns delaktighet	Relationens betydelse för delaktigheten	”i brådskande placering till exempel så tycker jag att det är jättesvårt med det här liksom delaktighet i sådana skeden som du inte känner barnet/ungdomen från förut.” (Socialarbetare 3)
Premisser för placerade barns delaktighet	Barnets ålders inverkan på delaktigheten	”åldern naturligtvis, det där hörande att det gör man i enlighet med lagen i vissa beslut med de som har fyllt 12 år så att det får se dokumentering och så vidare, att det är en officiell del, men såklart klargörs även mindre

		barns åsikt.” (Socialarbetare 6)
Premisser för placerade barns delaktighet	Faktorer som försvårar delaktiggörandet av placerade barn	”kanske deras egna psykiska mående att varför de kanske inte klarar av att vara delaktiga” (Socialarbetare 6)
Befrämjande av placerade barns delaktighet	-	”jag är kanske nog lite speciell på det sättet när jag har jobbat länge här,” (Socialarbetare 1)

5.3 Etik

Den första etiska aspekten som är relevant för den här studien är att skydda personers integritet och bevara anonymitet. För att kunna göra det är det viktigt att omsorgsfullt handskas med materialet och inte begära onödig information som kan riskera att personer blir igenkända (Tenk, 2019). Intervjun utfördes via videosamtalsforumet Teams via Helsingfors universitet, och bandades in. För att inte riskera att det inbandade materialet skulle missbrukas på ett ovarsamt sätt bör materialet förvaras noga, till exempel på en hårddisk på en dator som är försedd med lösenord eller en minnessticka (a.a., 2019). Materialet förvarades på min dators hårddisk som är försedd med ett lösenord. Det insamlade materialet transkriberades och i det transkriberade materialet förekom det inte någon avslöjande information som till exempel namn eftersom detta inte var relevant för materialet. Om det i materialet framkommer uppgifter som inte kan anonymiseras, bör materialet förstöras efter att studien slutförts (a.a., 2019). Det insamlade materialet kommer att förstöras då arbetet blivit godkänt.

Tenk (2019) tar upp principen om informerat samtycke som aktualiseras i och med att deltagandet i studien är frivilligt. Till informerat samtycke hör att man informerar deltagarna om syftet med undersökningen, hur den är upplagd och eventuellt om möjliga risker deltagandet medför (Brinkman & Kvale, 2014). I informerat samtycke ingår även att man informerar om att deltagandet är frivilligt och att man när som helst kan avbryta sitt deltagande. Här ingår också att man informerar deltagarna om att de får välja att lämna en fråga obesvarad ifall de inte önskar besvara den. Informerat samtycke kan begäras skriftligen i samband med rekryteringen eller i samband med intervjun. Jag begärde samtycke till den här studien av mina informanter skriftligen innan intervjun ägde rum (Se bilaga 3). Även i början av intervjuerna berättade jag kort om studien och berättade om deltagandets frivillighet och att man även får välja att lämna frågor obesvarade om man inte vill svara.

6 Resultat

I den här studien har jag fokuserat på att försöka besvara forskningsfrågorna 1. Hur beskriver socialarbetare placerade barns och ungas delaktighet? och 2. Hur tillgodoser socialarbetare delaktighet i placerade barns och ungas vardag och konkret med vilka metoder?. I följande kapitel kommer jag att presentera mitt resultat av analysen där jag utgår ifrån forskningsfrågorna. Analysen gick ut på att jag kodade relevanta uttryck och sökte samband ur materialet. Dessa samband och uttryck kategoriserades enligt följande: barns delaktighet, metoder socialarbetare använder för att delaktiggöra placerade barn, premisser för placerade barns delaktighet och befrämjande av placerade barns delaktighet. Vissa citat är översatta från finska till svenska för att göra texten mera enhetlig.

6.1 Barns delaktighet

Begreppet delaktighet är inte ett lätt definierat begrepp snarare ett väldigt komplext begrepp. Detta är något som alla informanter kunde komma fram till, att delaktighet är ett mångfacetterat begrepp. En av informanterna upplever att placerade barns delaktighet har under de senaste åren gått avsevärt framåt. Tidigare skulle man högst antagligen definierat delaktighet som så att det betyder att barnet deltar på möten, men i det tankesättet fattas djupet och komplexiteten som begreppet egentligen handlar om. Syftet med delaktighet är komplext och det handlar bland annat om att uppfylla rättsligt ansvar, att förbättra

beslutsfattande, att öka demokratin, att främja barns behov av skydd, att öka barns färdigheter och att höja barns självkänsla (Nordenfors, 2015, 17.) När man talar om djupet i begreppet delaktighet lyfte informanterna olika dimensioner av delaktighet vad gäller placerade barn: vilka är kontinuitet, samarbete, hörande och delaktighet i vardagen

Kontinuitet ansågs vara viktigt för att kunna delaktiggöra placerade barn enligt informanterna. Informanterna upplevde att socialarbetaren byts väldigt ofta och att det inverkar negativt på barnets delaktighet eftersom barnet är tvunget att på nytt bygga ett förtroende och en relation med den nya socialarbetaren. I vissa kommuner är systemet väldigt olika uppbyggt när det gäller barnskydd och placering av barn. I större kommuner är det specifika team som arbetar med specifika inriktningar som till exempel öppenvård, vård utom hemmet (på finska sijaishuolto) och eftervård, detta betyder att då ett barn som är inom öppenvården omhändertas flyttas klientskapet till vård utom hemmet och hen får en ny socialarbetare. I mindre kommuner är det en och samma person som är den ansvariga socialarbetaren igenom hela processen. En respondent tog även upp att byte av socialarbetare påverkar det att man inte känner sina kolleger, och det kan vara svårt att veta vad de andra har för kunskap. Olika barn har olika behov och det behövs olika kunskap för de olika behoven.

”för delaktigheten är ju den här kontinuiteten, det ger liksom frukt och det ger den här möjligheten till ett förtroende och ett bra band” (Socialarbetare 1)

”att de kan ha haft dussintalet med olika socialarbetare under sin placeringstid som frågar samma sak och som man inte har varken förtroende eller någon form av anknytning till, ja, så att här är ju klart att det är ju fördel om du har jobbat med det här länge” (Socialarbetare 1)

Kontinuitet i denna kontext handlar om regelbundenhet och oföränderlighet. Detta betyder att det är viktigt med regelbunden kontakt mellan placerade barnet och socialarbetaren. Dessutom är det väldigt betydande med en och samma socialarbetare genom hela processen. Det är mycket lättare som stadigvarande att skapa ett förtroende än om den professionella byts ut ofta (Elvstrand, 2009).

Samarbete ansågs vara en viktig del av delaktigheten för placerade barn enligt informanterna. Ett gott samarbete underlättar delaktiggörandet av placerade barn. En socialarbetare uttryckte:

”delaktighet är inte det att barnet får bestämma” (Socialarbetare 3). Delaktigheten är alltså inte det att barnet eller den unga får bestämma själv om det som berör barnet utan via samarbete och kompromiss kan man tillsammans komma överens om sådant som berör barnet. Den politiska delaktigheten handlar om att informera, motivera, göra val, ge förslag, överenskomma, utvärdera och protestera (Elvstrand, 2009). Delaktighet är att barnet har möjlighet till att vara med och fundera och uttrycka sin åsikt i ärenden men inte nödvändigtvis det att barnet själv bestämmer hur slutresultatet blir.

Det sista som väldigt tydligt kom fram i intervjuerna och som har en stark koppling till ett gott samarbete är hörande av placerade barn. Detta handlar om att det är viktigt att lyssna på barnet och det är en stor del av delaktigheten och att göra barnet aktivt i sitt eget ärende. Som det betonas i FN:s barnkonvention handlar delaktighet om att säkerställa att vid alla åtgärder som berör barn beakta det som bedöms vara barnets bästa samt trygga barns åsiktsfrihet och rätten att bli hörd. (Unicef, 1989.) Socialarbetaren har alltså i uppgift att lyssna på barnets åsikt och tankar. Socialarbetaren har även i uppgift att ge barnet möjlighet till att bli hörd. Även när det gäller lagstiftningen har man en skyldighet som socialarbetare att höra och fråga barnets åsikt om ett beslut ska göras (se bl.a. barnskyddslagen, 2007/417; Elvstrand, 2009; Gal & Duramy 2015).

” lyssna på deras åsikter och tankar och låta dem också till viss mån också påverka” (Socialarbetare 5)

Hörande handlar inte endast om att barnet ska bli hört utan också det att barnet får en känsla av att socialarbetaren lyssnar på hen. Så som en socialarbetare uttryckte: ”En ungdom som är samarbetsvillig och är med på noterna och sådant så de tänker jag liksom berättar nog om att man har lyckats på något vis” (Socialarbetare 3). Socialarbetarna framförde också att hörande inte betyder att man som socialarbetare ska göra som barnet vill utan att man kan komma fram till en överenskommelse genom diskussion.

”det att de blir hörda på något sätt och att de får en känsla av att socialarbetaren hade en annan åsikt men att jag förstår också socialarbetarens synvinkel” (Socialarbetare 4)

Det viktiga här är att förklara för barnet att socialarbetaren inte alltid kan göra så som barnet skulle önska och även varför det inte går. Socialarbetare behöver vara transparenta i arbetet så att barnet vet hur socialarbetaren gör och hur hen tänker (Elvstrand, 2009, 128–132).

” att barnets och ungdomens synvinkel tas i beaktande och blir hörd betyder inte det att vi alltid handlar så som barnet eller ungdomen vill utan det att man diskuterar och barnet får grunder till varför man inte nödvändigtvis gör så som hen vill, men också det att barnet får en känsla av att hen blir hörd fastän man inte gör så som hen vill.” (Socialarbetare 6)

6.1.1 Delaktighet i vardagen

De flesta informanter tog upp delaktigheten i vardagen som en central faktor när man talar om placerade barns delaktighet. Delaktigheten i vardagen handlar om att socialarbetaren vet hur barnet har det, hur saker och ting fungerar på placeringsplatsen, vad det finns för leksaker på placeringsplatsen samt är det viktigt att planera tillsammans med barnet/ungdomen hur vardagen ser ut till exempel planera hemlov. Dessutom är det viktigt att fråga hur barnet har det, hur det har gått, vem barnet har träffat och vad hen har gjort på placeringsplatsen respektive under hemlovet. Detta gäller barn i alla åldrar.

” delaktigheten i vardagen så det är ju det som är det allra viktigaste, att barn blir hörda vad det görs där, och om det är mindre barn vad det finns för leksaker och allt sådant här att det är vardags delaktigheten som är viktigast” (Socialarbetare 3)

Hur vardagen ser ut är ytterst viktigt när det gäller ett barn. Det är viktigt att barnet kan känna sig trygg, hörd och delaktig i hens vardag och framför allt må bra. Delaktighet i det egna livet är alltså framför allt förmågan att leva som hörd, sedd och förstådd i olika relationer, grupper och gemenskaper (Isola m.fl., 2017). Om barnet är placerat hänger mycket på placeringsstället, antingen på en anstalt eller inom familjevård, för hur barnets vardag ser ut. Några av informanter tog upp att det är även socialarbetarens uppgift att kontrollera dessa placeringsplatser att de är lämpliga. Placeringsställen har även olika resurser hur mycket dom kan delaktiggöra barnet där i vardagen. På vissa placeringsplatser kanske man pratar mycket

om barnets rättigheter och rätt till delaktighet och på andra kanske man diskuterar sådana frågor i mindre omfattning, vilket också påverkar barnets delaktighet.

”Det beror också mycket på den där själva anstalten att hurdan den där anstalten är och hur mycket resurser de har där och hur mycket de kan liksom då delaktiggöra den här ungdomen, och då tänker jag kanske mera på att vissa anstalter som är ganska så här basic, så där kanske ungdomarna bara är för det mesta på sina egna rum, men så finns de sådana här mindre enheter som är mer så där mysiga och mera så där hemaktiga som också gör mera med ungdomarna, så då kanske också deras egna åsikter kommer på ett sätt bättre fram. (Socialarbetare 5)

En respondent lyfte även upp vikten av samarbete med handledaren på anstalten eller fosterföräldern. Dessa personer är med i barnets vardag och kan se hur barnet har det och kan lätt prata med barnet. Dessa kan sedan lyfta fram barnets röst för socialarbetaren om barnet själv inte vågar eller vill. Detta ställer förstås krav på handledaren på anstalten och på fosterföräldern som även måste jobba med barnet.

”Handledarens arbete är också mycket viktigt och det är bestående, att handledaren pratar och samtalar” (Socialarbetare 4)

*”utomstående synpunkter kan också hjälpa, då är det ännu mera, någon till som lyfter fram det där barnets röst om hen själv inte klarar av det.”
(Socialarbetare 4)*

Barn och unga vill främst vara delaktiga i sådana beslut som tas gällande deras egen fritid och deras liv (Nordenfors, 2015, 47–53). Vardagen och fritiden är en mycket viktig del av livet för barn och unga. Barn känner sig värdefulla när vuxna lyssnar på dem och tar dem i beaktande (Gal & Duramy, 2015).

6.1.1 Socialarbetaren ansvarar över delaktigheten

Om placerade barn blir delaktiga i sitt eget ärende var en ganska svår fråga enligt informanterna. Det går inte att klart och tydligt säga om de blir delaktiga eller inte. Dock tog

de flesta informanter upp att de i alla fall försöker och ger barnet en möjlighet till att bli delaktigt. Enligt barnskyddslagen har barn som fyllt 12 år rätt att föra sin talan om ärenden som gäller hen själv (2007/417), trots detta tog några informanter upp att de frågar barnets åsikt även fast barnet är yngre än 12 år. En respondent beskrev att det är svårt att veta om barnen blir delaktiga eftersom det är svårt att veta vad som är äkta delaktighet. Socialarbetare upplever att barn oftast blir delaktigt i utredningar. I likhet med Tyni (2021) som för fram i sin utredning att det är viktigt att barnet är medveten om vad ärendet gäller, så upplevde socialarbetarna i min studie att för att barnet över huvud taget ska kunna vara delaktigt är det viktigt att hen är medveten om vad det gäller, när man frågar om barnets åsikt är det avgörande att man förklarar vad det handlar om och försäkras sig att barnet förstår. Socialarbetare strävar alltid till en viss öppenhet och transparens i arbetet så att barnet vet hur socialarbetaren gör och hur hen tänker. En av informanter upplevde att största delen av barnen inte känner att de är delaktiga trots att man strävar till det och trots att man ger dem möjligheten. Detta kan bero på olika saker till exempel kan placerade barn se begränsningsbeslut som ett slags straff fastän det är ett sätt att skydda barnet eller att de vet att det ändå är sist och slutligen socialarbetaren som tar det slutliga beslutet. Att öppet prata om barnets rättigheter och att berätta att barnet har rätt att bli hörd samt att berätta om vad barnet kan göra om rättigheterna kränks har stor betydelse för att barnet ska kunna känna sig delaktigt (Elvstrand, 2009, 128–132). Betydande för barnets känsla av delaktighet är att man öppet diskuterar och förklarar allt man gör speciellt i situationer där man inte gör så som barnet önskar enligt informanterna.

*”de där begränsningarna så tänker jag ju liksom, många ser det som ett straff men ändå så är det ju liksom ett sätt att skydda barnet och ungdomen från fara”
(Socialarbetare 5)*

”man hör dem men sen ändå gör man inte som de önskar, jag upplever ändå att barnet blir delaktigt men att man måste öppna upp och gå igenom tillsammans med barnet att varför inte saker blir som hen skulle vilja” (Socialarbetare 7)

Några informanter tog upp att stor skillnad i delaktigheten finns i om det handlar om akuta fall, som till exempel brådskande placering eller om det handlar om en omhändertagning. I dessa situationer handlar det om att man som myndighet har en makt som man är tvungen att använda men i andra situationer som inte är akuta handlar det mer om att försöka komma

fram till kompromisser där man har barnets bästa i fokus, upplever några av informanterna. Detta tolkningsföretäde, på grund av vuxnas formella makt, bör man ta avstånd ifrån för att öka på barns delaktighet och för att barns syn ska kunna beaktas i beslutsfattning (Nordenfors, 2015, 17–19).

Några informanter lyfter även upp att det har även stor skillnad hurdan man själv är som socialarbetare hur delaktigt det placerade barnet blir. Faktorer som hur intensiv kontakt man har med barnet samt placeringsstället, hur man jobbar kring olika saker som berör barnet och hur bra samarbete man har påverkar mycket hur delaktigt barnet blir. Även socialarbetarens bemötande av barnet har betydelse för barnets upplevelse av delaktighet (Eriksson och Näsman, 2009). Ett barnorienterat bemötande där socialarbetaren aktivt försöker skapa delaktighet leder till en hög grad av delaktighet. Motsatsen till ett sådant bemötande är ett vuxenorienterat förhållningssätt där fokuset ligger på föräldern/föräldrarna. Barn som bemöts barnorienterat och ges små möjligheter att delta men som trots det väljer att inte vara aktiva ses mer som objekt för vuxnas beskydd. Ett fjärde sätt att bemöta barn är att de ges möjlighet till att vara delaktiga i ärenden men trots det bemöts de med ett vuxenorienterat förhållningssätt, alltså inte på barnets nivå. (Eriksson och Näsman, 2009.)

Enligt informanterna finns det alltid möjlighet till att placerade barn ska bli delaktiga i sitt eget ärende. Dock är man tvungen som socialarbetare att fundera kring frågor som att vad är bra för barnet, vad är inte bra för barnet och vad klarar barnet av, som kan göra det svårt att veta hur man kan delaktiggöra barnet. Dock belyser Hultman (2013) att då beslut har tagits har man i endast 12 av 60 utrett barnets egen uppfattning som argument för beslut som tas gällande barnet i fråga. Mycket beror också på barnet själv hur delaktig hen blir. När ett barn förstår mera och kan själv påverka sitt beteende är det mycket lättare för barnet att bli delaktig. Trots att man diskuterar och ger barnet möjlighet till att berätta sin åsikt eller sina funderingar så kanske barnet väljer att inte berätta. Vissa barn kanske bara berättar med några få ord eller säger jag vet inte eller ingen skillnad medan andra barn gärna berättar om sin åsikt. Många informanter tog upp att man trots det här alltid ger barnet en chans att säga sin åsikt och att man ger information till dem.

”vissa visar bara tummen upp eller tummen ner och vissa sen förklarar hur länge som helst, alla får alltid en chans att berätta hur dom mår för tillfället och hur de känns” (Socialarbetare 2)

”Det finns många sådana ungdomar som svarar endast att ”jag vet inte” eller ”ingen skillnad” men sen ger man till dem information, det att det är möjligt att vara i kontakt och om man funderar på något så kan man ringa eller skicka ett meddelande” (Socialarbetare 6)

Trots att barn och unga alltid ges möjlighet till att berätta sin åsikt kan barnet ändå uppleva att hen är utanför i deltagandeprocessen. Barns delaktighet har främst varit att lyssna på barn och unga om deras syn på vuxnas agendor. Beslut fattats av vuxna, vilket kan påverka hur barnen upplever att deras möjlighet är att kunna påverka. (Nordenfors, 2015, 47–53.)

6.2 Metoder socialarbetare använder för att delaktiggöra placerade barn

Det är den ansvariga socialarbetaren som ansvarar över att det placerade barnet delaktiggörs i sitt eget ärende. Under intervjuerna med socialarbetarna framkom det många olika sätt och metoder för att möjliggöra delaktigheten för placerade barn i praktiken. Viktigast är att bemöta barn som barn och bemöta barnet enligt hens nivå och förmåga enligt informanterna. Ett delaktigt barn bemöts enligt Eriksson och Näsman (2009) med ett barnorienterat förhållningssätt där man samtalar med barnet på barnets nivå.

Den viktigaste metoden som alla informanter betonade är att träffa barnet ansikte mot ansikte. Regelbundna träffar med barnet är något som ses som väldigt viktigt för delaktigheten och man strävar till att träffa barnet personligen och inte på distans. Dessa träffar sker dels då man har möten till exempel ett planeringsmöte där man planerar fortsättningen för barnet. Dels ansåg informanterna att det är väldigt viktigt att träffa barnet utöver dessa möten. Dessa träffar kan se olika ut, beroende på vad barnet önskar. Till exempel kan man träffas i barnets rum på placeringsstället före eller efter ett möte för att diskutera om det är något barnet önskar att ska tas upp eller inte. Likväl kan träffarna ske någon annanstans exempelvis på ett café och man behöver inte nödvändigtvis diskutera placeringsärenden. Att träffa barnet på tumanhand, eller tremanhand med ett arbetspar, ansågs vara betydelsefullt för socialarbetarna eftersom det ger barnet möjlighet att fritt uttrycka sin åsikt och sina tankar.

*”och träffar barn att jag far bara, också att det inte är något klientplansmöte”
(Socialarbetare 3)*

”Jag träffar alltid barn skilt på tumanhand eller om jag har ett arbetspar så på tremanhand att hen slipper och verkligen berätta om något irriterar på anstalten” (Socialarbetare 4)

Arbetet, speciellt då man träffars ansikte mot ansikte är väldigt dialogiskt och man använder sig mycket av diskussion. Informanterna tog upp olika frågor som de brukar använda sig av då de träffar barn och unga. Givetvis frågar man alltid hur barnet mår och hur det känns men utöver detta finns det andra frågor man kan ställa för att få djupare bild över hur barnet egentligen har det. Man kan använda sig av skalor från 1–10 då man frågar exempelvis hur barnet mår. Detta kan göra det lättare för barnet att beskriva sitt mående. Detta kan även användas för att jämföra hur det var för några månader sedan och man kan eventuellt se vilka orsaker och vad som hänt dessa månader som har bidragit till en förändring. Mirakelfrågan och trollstavsfrågan berättade några informanter att de brukar använda sig av. Mirakelfrågan handlar om att du frågar av barnet vad han skulle vilja ändra i sitt liv om hen fick möjlighet till det. Trollstavsfrågan handlar om att man frågar av barnet att om hen skulle ha en trollstav och fick 3 önskningar, vad skulle de önskningarna vara då. Genom dessa frågor kan barnet berätta hur hen känner om specifika saker, till exempel förälders alkoholmissbruk, utan att socialarbetaren frågar rakt ut vad barnet tycker om något specifikt.

*” mirakelfrågan, att om dom skulle kunna ändra vad som helst i deras liv”
(Socialarbetare 2)*

”Med de yngre använder jag ibland den magiska frågan att om det kommer en god fe och du får tre önskningar, vilka är de då?” (Socialarbetare 4)

Med äldre barn som har bättre verbal förmåga är det främst diskussion som man använder sig av men utöver frågor och diskussion finns det även helt konkreta metoder och material som man kan använda sig av när man träffar ett barn. Många informanter tog upp att de brukar använda sig av olika kort, speciellt med yngre barn. Exempel på kort är olika känslkort och styrkekort som är till för att stödja interaktion, stödja i uttryckandet av känslor och öka tilliten. Ett annat verktyg är att rita antingen på ett tomt papper eller färglägga ett papper med

ett färdigt motiv. På ett tomt papper kan man låta barnet själv bestämma vad hen vill rita som kan stöda diskussionen, till exempel hens familj. Några informanter beskrev en färdig bild med tre hus där barnet kan rita in viktiga personer eller så kan man dela in dem i mammas hus, pappas hus, och placeringsplatsen. Utifrån dessa hus kan man föra en diskussion om hur det är i dessa olika hem. En av informanterna berättade att hen använder sig av ”Minun päiväni” (översättning: min dag) där barnet får skriva in i fyra olika rutor hur hens morgon, dag, kväll och natt ser ut. En respondent berättade att hen brukar använda sig av olika listor med äldre barn, till exempel en önskelista över vad hen vill att ska finnas på placeringsplatsen om hen är tvungen att flytta till ett nytt placeringsställe. En respondent beskrev att hen har ofta flera alternativ till metoder och låter sedan barnet bestämma vilken hen helst vill göra för att på det sättet delaktiggöra barnet även i valet av metod. Visuella metoder är värdefulla att använda sig av som professionell för att främja delaktigheten (se Elfström Pettersson, 2019).

”med barn i dagisåldern kan man göra någon metod till exempel använda några kort eller husuppgiften” (Socialarbetare 4)

”Jag har ofta med två till exempel helt olika metoder och sen frågar jag av honom/henne att vilken skulle du tycka mera om?” (Socialarbetare 7)

Utöver dessa olika sätt att delaktiggöra barnen så är det även viktigt att ha kontakt utöver träffar ansikte mot ansikte. Nästan alla informanter tog upp att de på olika sätt har kontakt med barnet eller ungdomen utöver de inplanerade träffarna. Främst handlar detta om att barnet eller ungdomen får socialarbetarens telefonnummer och kan antingen ringa eller skicka textmeddelande åt socialarbetaren om det är något som hen vill fråga. Det är främst vardagliga saker, när man snabbt behöver få kontakt eller svar på en fråga, som det sköts på det här sättet. Vissa socialarbetare använder också applikationen Whatsapp, via den kan man skicka gratis meddelanden. I vissa kommuner har de inte rätt att använda sig av den här applikationen på grund av sekretesskäl och att applikationen inte är lika säker som vanliga textmeddelanden. Trots detta tyckte många, att denna applikation är ett bra verktyg, som man borde få använda i arbetet, eftersom många barn och unga tycker om att använda applikationen och via den kan man skicka meddelanden och ringa även fast man inte har saldo i sin telefon. Ett annat forum som många av informanterna använder sig av är Teams. Detta program började man använda mycket då corona-pandemin bröt ut i Finland år 2020. Sedan dess har man fortsatt använda Teams för att via den kontakta barnen och ungdomarna.

Teams underlättar mycket i fall där barnet eller ungdomen är placerat långt borta. Vardagliga ärenden sköts för det mesta via telefonsamtal och textmeddelanden men då det handlar om större beslut så sköts det ansikte mot ansikte eller via brev.

”per telefon så att jag ringer eller sen sätter sms eller sen använder jag Whatsapp, ungdomarna använder Whatsapp mest” (Socialarbetare 2)

”eller Teams det har vi också använt, nu är ju barn längre bort placerade och då är det inget problem att träffas bara så här” (Socialarbetare 2)

Många gånger kan man även via andra, inte barnet själv, också göra barnet delaktigt. I fall där barnet kanske inte själv vill eller kan vara i kontakt med socialarbetaren kan hen berätta för en annan trygg vuxen som sedan kan föra vidare ärendet. Då kan det vara via till exempel en handledare på placeringsplatsen, enhetschefen på placeringsplatsen, föräldrarna eller fosterföräldrar om barnet är placerat hos en familj. Beroende på åldern är man även tvungen att via andra delaktiggöra barnet eftersom barnet själv kanske inte kan uttrycka sig om hen ännu inte kan prata. Det är annars också viktigt att fråga av personalen/fosterfamiljen hur det har gått för barnet eftersom de är där med i barnets vardag och kan se sådant som barnet kanske inte själv skulle berätta.

”eller via handledare förstås att det är ju klart att det är ofta handledare eller enhetschef som säger att nu den och den har ärenden att kan vi ringa upp” (Socialarbetare 1)

”beror på i vilken ålder barnet är till exempel är det då att man ringer till fosterfamiljen eller kommer överens om en träff där” (Socialarbetare 7)

Tre av informanterna tog även upp lek som en viktig metod, att man med yngre barn kan via lek delaktiggöra barnet. Även när det gäller yngre barn som man eventuellt inte kan föra en diskussion med kan man se på barnets beteende vad barnet tycker, till exempel gråt. En av informanterna berättade även att hen använder sig av ett mjukisdjur, eftersom det kan vara svårt för ett barn att prata om svåra saker med en vuxen så kan barnet prata med mjukisdjuret i stället.

”den viktigaste metoden är att du är redo att fara ner på golvet och leka”
(Socialarbetare 3)

”Att ibland kan det vara så att det är svårt att prata om saker och ting så här med en vuxen så då kan man använda till exempel min den här sossu kanin”
(Socialarbetare 3)

6.3 Premisser för placerade barns delaktighet

I alla intervjuer framkom det att det finns mycket som påverkar möjliggörandet av placerade barns delaktighet och att det inte alltid är självklart hur man i praktiken går till väga. Det framkom att det är många faktorer som inverkar och detta sätter stora krav på socialarbetaren som har ansvar över att se till att varje individuellt barns röst blir hörd.

För att man som socialarbetare ska kunna delaktiggöra barnet måst det såklart finnas förutsättningar i arbetet för att detta ska vara möjligt. Det kom inte fram ett entydigt svar på att det skulle finnas alla förutsättningar för att man ska kunna delaktiggöra placerade barn. Dock var det främst positiva svar då informanterna tillfrågades hur förutsättningarna ser ut för socialarbetare att kunna delaktiggöra placerade barn.

”Jag tycker de är faktiskt ganska bra, ungdomarna deltar ju alltid i alla möten, barnen inte så ofta beroende på hurdan liksom mognadsnivå dom är på”
(Socialarbetare 2)

”Men att utan vidare så går de att göra ett barn delaktigt men de kräver nog arbete, de kräver att du faktiskt på riktigt sätter dig in i de där sakerna och du sätter dig in i barnets vardag och du håller kontakt med barnet.”
(Socialarbetare 3)

En respondent upplevde dock att arbetet är fortfarande ganska reaktivt. Hen skulle önska att man kunde till exempel ringa till barnet ”annars bara” för att prata men att det för tillfället är så att man ringer först när man har ett ärende.

De flesta informanterna lyfte upp den nya lagen i barnskyddsagen (2007/417) om att varje socialarbetare i barnskyddet får ha högst 35 klienter per man. Informanterna upplevde att den här lagen har förbättrat deras och barnens möjlighet till delaktighet. Förut kunde socialarbetarna ha över 100 barn som klienter så det har skett en markant förändring. En respondent nämnde att nuförtiden finns det tid för att kunna träffa barnen utöver klientplansmöten och det finns mer tid för varje barn.

”lagen kring klient mängd, för det är ju en helt annan sak om du har 30 barn eller om du har 150 barn.” (Socialarbetare 3)

”Det har helt klart förbättrats med den här klientfördelningen, som har kommit sedan början av året då socialarbetaren får ha 35 klienter.” (Socialarbetare 6)

” Nu finns det en möjlighet att, när det finns tid, träffa barnet flera gånger så att det inte ens diskuteras om något möte och att det inte är en del av ett möte, utan bara ett möte så att klienten, dvs. barnet eller ungdomen, kan lära känna mig.” (Socialarbetare 7)

Trots det här var det många som upplevde att det inte finns mycket tid för att göra barnen delaktiga. Vissa upplevde att det finns mera tid nuförtiden än tidigare men att det ändå inte finns tid att träffa alla ens egna klienter varje månad utöver möten. Dock var det en respondent som tog upp att de inte har några utsatta regler eller bestämmelser över hur mycket tid du får eller måste sätta på någonting specifikt, det är du själv som socialarbetare som bestämmer hur mycket tid du vill lägga på en sak.

”att här som jag jobbar så finns det, det är liksom ingen som säger hur mycket tid du får sätta på en sak” (Socialarbetare 3)

”För tillfället finns det tid” ... ”sådan tid att man verkligen skulle träffa dem till exempel varje månad, typ fostringsträffar, ja det skulle kunna vara en väg framåt, men sådan tid finns det inte att alla klarar man inte av att träffa varje månad.” (Socialarbetare 7)

Det som Eriksson & Korhonen (2022) lyfter fram som utmanande för barnskyddet, bristande socialarbetarresurser, var något som de intervjuade socialarbetarna valde att inte lyfta fram. Detta kan tyda på en eventuell förbättring gällande de socialarbetarresurserna som råder i dagsläget.

6.3.1 Relationens betydelse för delaktigheten

De socialarbetare som deltog i intervjuerna kunde nästan alla konstatera att relationen har en väldigt stor betydelse för placerade barns delaktighet. På något sätt hör delaktigheten och relationen ihop eftersom delaktigheten förutsätter att det finns en relation mellan socialarbetaren och barnet. Detta betyder inte enbart att socialarbetaren ska känna barnet utan även att barnet känner socialarbetaren. Förstås är det viktigt att socialarbetaren känner barnet och vet hurdan hen är men det är lika viktigt att barnet känner socialarbetaren på ett sådant sätt att hen vågar ta kontakt och berätta hur hen känner och tycker. Den sociala delaktigheten är ett gemenskapsbyggande och i det ingår det att skapa ett förtroende (Elvstrand, 2009).

”Jag tänker att på något sätt att delaktighet och en relation liksom på något sätt hör ihop att det här att socialarbetare ska också vara på det sättet att barnet eller ungdomen vågar fråga och så här liksom fråga kring de där sakerna och det att det inte är bara så att det ser ut som att barnet har varit delaktig i processen och sen ändå inte har varit det.” (Socialarbetare 3)

”Du ska vara medveten om vad barnet tycker om och du känner barnet och barnet känner dig och det är viktigt att man går igenom besluten på ett sådant sätt att barnet förstår dom där sakerna.” (Socialarbetare 3)

Dock är det inte alltid det lättaste att bilda en relation med barnet. Några informanterna tog upp att det kan vara extra svårt att bygga en relation med barnet i de fall där det handlar om en brådskande placering. Detta eftersom man inte hinner skapa en relation tillsammans med barnet. Då ett barn blir omhändertaget är det mycket enklare att börja bygga en relation eftersom det oftast handlar om för en mycket längre tid.

”I brådskande placering till exempel så tycker jag att det är jättesvårt med det här liksom delaktighet i sådana skeden som du inte känner barnet/ungdomen från förut.” (Socialarbetare 3)

Varför relationen är så viktig är eftersom det behövs ett förtroende mellan barnet och socialarbetaren (Elvstrand, 2009). Ett förtroende är viktigt för att barnet ska känna att hen kan prata med dig som socialarbetare, till exempel om barnet upplever att något känns felaktigt på något sätt. Dessutom handlar det om att barnet ska kunna lita på det som socialarbetaren säger. Förtroende och pålitlighet skapar en trygghet för barnet men även för socialarbetaren.

”för att du måste bygga upp ett förtroende och tillit för att du ska kunna öppna dig och berätta eller säga din åsikt eller ringa till socialarbetaren eller något eller träffas regelbundet och gärna samma människa ansikte mot ansikte så att du vet vem du handskas med, vice versa också från socialarbetaren sida är det ju mycket lättare om du känner barnet och då kanske du lite kan förutspå beteenden innan stolarna börjar flyga om du känner barnet” (Socialarbetare 1)

*”nog är det många som upplever att de inte vet ens socialarbetarens namn eller inte vet vem de ska kontakta eller de att de inte över huvud taget har en tillit eller någon kontakt med den som ska stå och svara för ens ärende”
(Socialarbetare 1)*

Aktörskap görs aktuellt i relationer där individer interagerar med andra människor. Relationen är viktig för aktörskapet eftersom det aktiva subjektet interagerar med omvärlden, där omvärlden består av olika strukturella villkor (Wrede-Jäntti, 2010, 47–48).

En socialarbetare tog även upp problemet med byten av socialarbetare som leder till att det blir svårt för barnet eller ungdomen att skapa något slags förtroende för socialarbetaren. I vissa fall kanske inte barnet vet vem som är hens socialarbetare och inte vet vart hen ska vara i kontakt. Det är på socialarbetarens ansvar att se till att barnet eller ungdomen vet vem som är den ansvariga socialarbetaren enligt informanterna. Det är socialarbetaren som ska finnas där för barnet och som ansvarar över att skapa ett förtroende (Elvstrand, 2009).

Enligt informanterna är det via helt vanliga konversationer som man skapar relationen med barnet eller ungdomen. Att kunna prata om vanliga saker, till exempel om små observationer om vad barnet är intresserat av och att barnet blir sedd så som hen är för relationen framåt. En respondent tog upp ett exempel där hen hade observerat under en träff med ett barn att barnet hade böcker framme, utifrån dem började socialarbetaren diskutera. Socialarbetaren upplevde att via diskussionen gällande barnets intressen kunde socialarbetaren se det äkta barnet.

”Nästa gång, och det var också en utomstående träff, där jag frågade hur det går för hen och vi pratade lite och då sade hen bara att tack för att du kom... och då hade hen där också böcker som jag sen frågade om att aha att du hade senast några, jag kommer inte riktigt ihåg, någo fantasyböcker att är de här också sådana. Då började hen prata om dessa böcker som var på bordet. Det var kanske där det riktiga barnet kom fram och hen pratade ganska länge om de där böckerna” (Socialarbetare 7)

”Det minsta av allt som hände under hela mötet var det som förde vidare, att sådana små observationer” (Socialarbetare 7)

Informanterna tog upp vikten av att träffa barnet eller ungdomen på tumanhand. Några tog även upp att det inte räcker att träffas före ett möte på tumanhand för att diskutera vad hen önskar tas upp eller inte på ett möte, utan även träffar där syftet endast är att lära känna varandra är oerhört viktiga.

6.3.2 Barnets ålders inverkan på delaktigheten

I intervjuerna med socialarbetarna framkom det väldigt tydligt att de upplever att barnets ålder har en stor betydelse på barnets delaktighet. Åldern påverkar på olika sätt hur lätt det är att delaktiggöra barnet men även barnets utvecklingsnivå.

De flesta informanterna lyfte upp att det är lättast att delaktiggöra äldre barn eftersom de oftast är mer utvecklade och har lättare för att föra fram sina åsikter än yngre barn. Enligt Barnskyddslagen (2007/417) har man som socialarbetare skyldighet att höra barnets åsikt när barnet har fyllt 12 år. Denna lag var något som de flesta tog upp. Wågby Gräfe (2022) lyfter fram kritik gällande att vuxna sätter upp hinder för att barn ska bli delaktiga. Han beskriver att

det ofta är svårt för professionella att se barn både som rättighetsbärare och i behov av skydd samtidigt. En respondent upplevde att desto äldre ett barn blir desto mer delaktigt blir det. Ungdomar är mycket mer villiga och starka nog att engagera sig i och lyfta fram sina egna åsikter i deras ärenden. En socialarbetare lyfte dessutom upp att ungdomar vet också oftast vad de själva vill i sitt eget ärende.

”Över 12-åringar har ju liksom helt sin egen rätt att säga att jag vill inte eller ja de passar, men att jag tycker att desto äldre barnen blir desto mer är de kanske delaktiga, att jag tror att ålder spelar en ganska stor roll”
(Socialarbetare 2)

”Ungdomar är sådana, de är ganska villiga och till och med starka när det gäller vara delaktiga i sina egna ärenden och att engagera sig och föra fram sina åsikter” (Socialarbetare 7)

De flesta informanterna kunde hålla med om att det är mycket svårare att delaktiggöra när det handlar om ett yngre barn. En respondent tog upp då det gäller barn som är ett eller två år blir delaktigheten väldigt svår på grund av att barnet ännu inte kan prata och uttrycka sig. Också i vissa fall när det gäller så pass små barn kan det även hända att man inte bjuder med dem på möten där man går igenom barnets ärenden. Yngre barn kan dock bild åsikter även fast de inte kan uttrycka dem verbalt (2014 års vårdnadsutredning, 2017). Gällande barn som är under 12 år men som är så pass utvecklade att de kan prata och berätta vad de tycker så utreder socialarbetarna barnets åsikt trots att de är under 12. Dock kan det vara svårare att ta i beaktande barnets åsikt om hen är under 12 år. Medan målet är att yngre barn ska höras kan det samtidigt ses som att yngre barn inte har samma möjlighet att påverka beslut som berör dem som äldre barn. Detta kan då ses som att hänsyn till mognad och ålder ger mer inflytande åt äldre barn än yngre barn (2014 års vårdnadsutredning, 2017).

”oavsett så tänker jag att också i alla beslut som görs så jag skriver alltid barnets åsikt dit att jag är kanske lite allergisk för det här att många tänker som så att om barnet är under 12 så behöver man inte höra åsikten, det är jag inte alls av samma åsikt om, att spädbarn så kan man inte höra men redan en två tre-åring så kan man lite så där höra vissa saker” (Socialarbetare 3)

”åldern naturligtvis, det där hörande att det gör man i enlighet med lagen i vissa beslut med de som har fyllt 12 år så att det får se dokumentering och så vidare, att det är en officiell del, men såklart klargörs även mindre barns åsikt.”
(Socialarbetare 6)

Enligt 2014 Vårdnadsforskning (2017) behöver endast särskilda önskemål respekteras när barnet når en viss ålder eller mognad. Syftet att yngre barn ska bli hörda verkar vara mer en symbolisk handling än att ge dem rätt att få deras åsikter beaktade (Wågby Gräfe, 2022). Dock påstår informanterna att detta kanske inte helt stämmer. De upplever att det definitivt är svårare att delaktiggöra barn under 12 men att de trots det är viktigt att på ett sätt eller annat reda ut vad barnet själv tycker och tänker.

6.3.3 Faktorer som försvårar delaktiggörandet av placerade barn

Alla informanterna kunde hålla med om att delaktiggörande av placerade barn inte alltid är det lättaste och att det finns många olika faktorer så påverkar och försvårar delaktiggörandet. Det finns även svårigheter att höra barn som inte vill bli hörda, att hitta en balans mellan vuxnas och barns ansvar, dessutom finns det en stark tro på att vetenskaplig kunskap är avgörande för barns behov vilket bidragit till att barns faktiska deltagande i planering har ignorerats (t.ex. Hurtig, 2003, Oranen, 2008; Seim & Slettebø, 2017).

Många av informanterna upplevde att barnets eget nätverk har en stor inverkan på delaktiggörandet av barnet eller ungdomen. Barnets egna föräldrars påverkan kom väldigt starkt fram i intervjuerna. Föräldrar kan sätta stopp för en stor del av barnets delaktighet genom hur föräldrarna pratar om socialarbetaren med barnet eller på något sätt inte tillåter barnet att tycka om och vilja prata med socialarbetaren. Om föräldrarna inte godkänner en omhändertagning är det lätt hänt att dessa känslor överförs på barnet. Informanterna lyfte även upp situationer där alla inblandade säger olika saker, föräldrarna säger en sak, personalen på placeringsplatsen säger något annat och barnet säger också något annat eller kanske inget alls. Detta försvårar väldigt mycket socialarbetarens arbete och möjlighet till att delaktiggöra barnet.

”att dom inte liksom godkänner det här omhändertagande på något vis och så då nog märks det ju på allihop att då är det jättesvårt att samarbeta och det är många gånger kanske sen då sådana situationer där föräldrarna inte har bearbetat saker och ting och inte godkänner, då är det lätt och överförs på barnet.” (Socialarbetare 3)

*”motstridighet, det kan vara att föräldrarna berättar något att vad barnet eller ungdomen vill eller har sagt, och sen berättar placeringsplatsen något annat och sen när ungdomen är på plats så berättar hen egentligen ingenting”
(Socialarbetare 7)*

En respondent beskrev även att i situationer där barnet är placerat på grund av förhållandet hemma så är det väldigt lite som barnet kan göra för att ändra på situationen.

”ifall barnet är enbart placerat på grund av förhållandena hemma eller på grund av föräldrarna så är det ganska lite barnet själv kan göra i den situationen, att fast hon eller han säger att jag vill gå hem och man säger att det går inte på grund av dina föräldrar eller på grund av hemförhållandena går inte det, men delaktigheten är att vi hör ju vad hon eller han säger men det är liksom inte i hens händer att hur den här processen går framåt” (Socialarbetare 2)

Något annat som många informanter upplevde att försvårar delaktiggörandet är akuta situationer. En av informanterna tog upp att ungefär hälften av placeringarna sker brådskande och i dessa akuta fall hinner man sällan förbereda och höra barnet. En brådskande placering är 30 dagar och kan förlängas med 30 dagar, alltså sammanlagt 60 dagar, detta är en väldigt kort period att försöka skapa någon slags relation.

*”men att sen just 30 dagar plus 30 dagar om inte barnet blir omhändertaget så det är, det känns sen ändå som en helt för kort period att liksom”
(Socialarbetare 2)*

Några av informanterna lyfte fram att användning av tolk på olika sätt kan försvåra delaktiggörandet. Situationer där man behöver använda en tolk är till exempel om barnet och

familjen har ett annat modersmål som inte socialarbetaren kan och om någon är döv eller stum. I dessa situationer kan det vara svårt att veta att allting tolkas rätt och att allting som sägs tolkas. En socialarbetare tog även upp att andra utvecklingshämningar, utöver döv och stum, och psykiskt illamående kan påverka graden av delaktighet som man kan uppnå.

”situationer där barn inte har kunnat tala, som är till exempel döva och stumma och med sådana barn är det ju nog helt jättesvårt att få deras liksom röst då hörd att inte har vi heller tillgång till några personer som med teckenspråk förklarar till oss” (Socialarbetare 5)

” sen kanske också emellanåt så kan ja uppleva att om man måste använda en tolk så kan man inte alltid kanske heller lita på vad den där tolken översätter och emellanåt så kan man se hur dom pratar sinsemellan och man märker att det kanske aldrig egentligen blir översatt vad de pratar” (Socialarbetare 5)

En annan faktor som påverkar hur man som socialarbetare har möjlighet att delaktiggöra ett placerat barn är barnet själv enligt informanterna. Om inte barnet själv vill ha någon kontakt med sin socialarbetare är det väldigt svårt för socialarbetaren att försöka delaktiggöra barnet (se bl.a. Tyni, 2021; Hultman, 2013). Barn som befinner sig i en lojalitetstvist där barnet väljer vad hen säger eftersom hen känner en lojalitet till sina föräldrar kan begränsa delaktigheten. Barnet kan till exempel välja att inte berätta allting som en förälder gör för socialarbetaren för att hen inte vill att föräldern ska råka illa ut. Deltagandet varierar och olika barn har behovet av att delta olika mycket (Hillén, 2013, 33–35). Trots det här påverkar barnet sin situation oberoende av hur aktivt hen deltar (Bergnehr, 2019).

”Lojalitetstvister, om hen säger så här så kan mamma få konsekvenser eller att fostermamma kan få konsekvenser eller något” (Socialarbetare 4)

”Att man inte kommer åt, barnen bara inte öppnar sig att de är stängda då är det på något sätt fruktansvärt svårt att få ut något av dem.” (Socialarbetare 4)

Några informanter tog upp ungdomar som använder sig av rusmedel som svåra. I fall där ett barn använder rusmedel som är skadligt för barnet kan det vara svårt att ta i beaktande barnets åsikt eftersom man är tvungen att begränsa barnet för att skydda barnet.

"Inte väger barnets åsikt så mycket om hen säger att hen inte vill... om hen använder rusmedel på ett livshotande sätt, inte kan man då ta i beaktande barnets åsikt." (Socialarbetare 4)

"rusmedelsanvändning, de upplever att och säger att nu lyssnar du inte på mig alls och så, men att det är kanske en sådan grupp, om man kan säga att någon grupp är svår att jobba med, men jag tänker att gränser är ändå sen det som de behöver." (Socialarbetare 4)

En annan grupp som informanterna upplevde vara svårare är de som lider av psykiskt illamående. Det psykiska illamåendet kan begränsa barnets egen förmåga att kunna vara delaktig. De kanske inte vill eller helt enkelt inte klarar av att berätta sin åsikt.

"Barnet eller ungdomen behöver nödvändigtvis inte kunna eller vilja, kanske han eller hon mår psykiskt så dåligt att han eller hon inte vågar eller kan säga eller delta." (Socialarbetare 6)

"Deras psykiska mående är så att de inte vill eller helt enkelt inte kan vara lika närvarande i diskussioner som gäller deras egna ärenden" (Socialarbetare 7)

Slutligen togs det även upp av informanterna att barn och ungdomar som rymmer försvårar delaktiggörandet för socialarbetaren. Om ett barn har rymt och man inte får kontakt med hen så är det omöjligt att höra barnet i den situationen och socialarbetaren kan bli tvungen att göra ett beslut utan att ha hört barnet i ärendet. Dessutom försvåras delaktigheten om barnet vägrar samarbeta och inte vill prata med socialarbetaren. Trots detta är barnet fortfarande aktivt i sin situation eftersom det som barnet gör, alltså barnets påverkan, hela tiden både direkt och indirekt påverkar hens situation (Bergnehr, 2019).

"ungdomen har försvunnit att man gör det där beslutet bara men ungdomen finns inte någonstans, vi hittar inte hen" (Socialarbetare 2)

"Om barnet försvinner eller rymmer mycket eller upplever att socialarbetaren eller jag som socialarbetare är en sådan person som hen inte vill prata med

eller inte kan prata med eller vägrar vara närvarande på samma plats som socialarbetaren, som tur händer det väldigt sällan men de är naturligtvis saker som hindrar honom eller henne från att delta." (Socialarbetare 7)

Barns olika strategier i hur de upplever sig som aktiva deltagare kan ta sig i uttryck på olika sätt. Vissa barn vill aktivt delta, andra är nöjda med att fungera som objekt för vuxnas intervention, en del visar aktivt ett missnöje om de inte är delaktiga och somliga kanske vill vara delaktiga men gör inget för att påverka sin grad av delaktighet (Erikssons och Näsman, 2009, 28–30).

6.4 Befrämjande av placerade barns delaktighet

Som framkommer i resultatet är det inte alltid så lätt att tillgodose placerade barns rätt till delaktighet enligt socialarbetare i barnskyddet. Informanterna som deltog i intervjuerna hade dock en idé om hur man kunde främja den här delaktigheten ur ett socialarbetarperspektiv. Socialarbetarna upplevde att situationen gällande placerade barns delaktighet ser mycket bättre ut nu än tidigare. En socialarbetare uttryckte: "Arbetet har tidigare ofta gått ut på att släcka bränder och vara mer reaktiv på ett sätt, men nu bör arbetssättet ändras till att kanske bli mer proaktivt." (Socialarbetare 6). Förut fungerade socialarbetaren mera som en person som släcker bränder. Fortsättningsvis kan man vara tvungen att fungera reaktivt men målet är hela tiden att man ska kunna arbeta på ett mer proaktivt sätt.

Många av informanterna upplevde att träffar med barnet eller ungdomen ensamt på tumanhand, eller tremanhand om man har ett arbetspar, ses som väldigt värdefullt. Att sätta mera tid på att träffa barnet eller ungdomen ensamt skulle gynna barnets delaktighet. Detta skulle ge barnet mera utrymme för att kunna föra fram sina åsikter och tankar. Träffar där endast barnet är närvarande skulle även ge mera möjlighet för barnet att bli hörd eftersom man då kan lägga all fokus på barnet. Detta kopplas även till kontinuiteten och byggandet av en relation. En av socialarbetarna sade: "jag är kanske nog lite speciell på det sättet när jag har jobbat länge här," (Socialarbetare 1). Om barnet har samma socialarbetare hela tiden kan man verkligen bygga på en relation och verkligen lära känna varandra och skapa ett förtroende (Elvstrand, 2009).

”Att vi skulle träffas bara så där liksom på tremanhand, att det skulle kanske göra att barnet skulle våga, vilja och kunna föra fram sina åsikter och tankar och önskemål” (Socialarbetare 3)

Att träffa barnet ensamt är kanske inte helt i enlighet med ett systemiskt arbetssätt eftersom man i ett systemiskt arbetssätt vill framhäva barnets nätverk väldigt mycket (Fagerström, 2016). Dock var det en respondent som tog upp det systemiska arbetssättet och upplevde att implementera det arbetssättet när det gäller placerade barn och unga skulle kunna främja arbetet och delaktigheten för placerade barn och unga.

Att vara transparent i sitt arbete var även något som många informanter lyfte upp när det gäller hur man kan främja placerade barns delaktighet. För det första handlar det om att berätta och informera barnen om deras olika rättigheter eftersom barnet kanske inte är medveten om vad hen har för rättigheter. För det andra handlar det om att öppet berätta om vad man gör och varför man gör det och att vara ärlig med vad man gör. Dessutom ska man alltid anpassa det till en nivå som barnet klarar av och förstår så att man kan vara säker att barnet på riktigt har förstått. Delaktighetskänslor kräver begriplighet (Isola, m.fl., 2017).

”på något vis handlar det ju också om att det där att man pratar om barns rättigheter,” (Socialarbetare 3)

”att man berättar öppet om saker och ting och man är ärlig om saker och ting och sen anpassar det så att det är till barnets nivå och pratar på ett sådant sätt att barnet också förstår de här sakerna.” (Socialarbetare 3)

En socialarbetare betonade även vikten av att vara transparent från första början då barnet blir klient inom barnskyddet. Det är viktigt att redan från början berätta om barnets rättigheter och berätta att det är barnet som är klient och att barnet har rätt att bli hörd (Elvstrand, 2009, 128–132). Det är inte endast då barnet blir placerat som hen har rätt att vara delaktig i sitt eget ärende utan redan från första början som ett klientskap påbörjas.

”helt så att från den stunden när barnet blir klient, att inte endast det är inte endast inom vård utom hemmet utan helt från första gången som barnet blir klient, alltså från första bedömningen av servicebehovet som man till exempel

gör, att hen redan där märker att hej det är hen som är klient här”
(Socialarbetare 7)

En respondent tog även upp vikten av att få tillräckligt med skolning om barns delaktighet och hur man kan delaktiggöra barn. Dessutom skulle det även främja barns delaktighet om socialarbetare fick mera kunskap om olika metoder som man kan använda sig av eftersom alla barn är olika och har olika behov. Vissa metoder fungerar för vissa barn men inte för andra och då kanske det behövs en annan sorts metod.

7 Diskussion och slutsatser

I den här magisteravhandlingen hade jag som mål att undersöka hur placerade barns rättighet till delaktighet i det egna ärendet förverkligas i praktiken och jag hade som avsikt att få mera kunskap i hurdana erfarenheter socialarbetare har när det kommer till placerade barns och ungas delaktighet under en placering.

Det ser ut som att placerade barns delaktighet inte är någonting enkelt utan väldigt komplext och svårt att definiera. Vad placerade barns delaktighet betyder för de socialarbetare som deltagit i den här studien är 1) kontinuitet, 2) samarbete och 3) hörande av barnet. Dessutom betonade socialarbetarna delaktigheten i vardagen som ytterst viktig del av placerade barnets delaktighet. Kontinuiteten handlar om vikten av regelbundenhet och att idealet är att socialarbetaren inte någonsin skulle bytas ut under barnets placering. Med samarbete menar socialarbetarna att delaktighet inte är att barnet själv får bestämma vad hen vill utan att man tillsammans kommer överens och kan kompromissa. Det systemiska arbetssättet handlar om just samarbete, att lyssna och tillsammans försöka hitta lösningar och sträva till att förstärka klientens egna resurser. (Fagerström, 2016.) Med hörande av barnet menar socialarbetarna att man ska lyssna på barnet men att barnet även ska få en känsla av att socialarbetaren lyssnar på hen. Känslan av att barnet blir hört är ytterst viktig eftersom, som Nordenfors (2015) uttrycker, insatser relaterade till barns delaktighet har mestadels handlat om att lyssna på barn och unga om deras syn på vuxnas agenda. Beslut som fattats sedan fattas av vuxna, vilket kan leda till att barn fortfarande känner sig utanför (Nordenfors, 2015, 47–53). Detta påverkar hur barnen upplever att deras möjlighet att kunna påverka är då det sist och slutligen är de vuxna som bestämmer därav är känslan av att bli hörd ytterst viktig.

Som den viktigaste delen av placerade barns delaktighet ansåg socialarbetarna att är delaktigheten i vardagen. Nordenfors (2015) lyfter upp i sin studie att hela 92 % av de barnen vill kunna påverka sitt liv och det som barn önskar mest kunna påverka är deras fritid och deras liv. Delaktigheten i vardagen handlar om att socialarbetaren vet hur barnet har det, hur det har gått under den senaste tiden och hur saker och ting fungerar på placeringsplatsen. Dessutom är det socialarbetarens uppgift att kontrollera att placeringsplatsen är lämplig för barnet. Här ser socialarbetarna att delaktigheten i vardagen gynnas av ett gott samarbete mellan socialarbetaren och personalen/fosterföräldrarna på placeringsplatsen.

Om placerade barn blir delaktiga i sina egna ärenden är dock inte en lätt fråga att besvara men socialarbetarna kunde konstatera att förutsättningarna för att ett placerat barn ska kunna bli så delaktigt som möjligt är mycket bättre i dag än förut. Den nya lagen i barnskyddsalgen (2007/417) om att varje socialarbetare i barnskyddet får ha högst 35 klienter per man var en av de största orsakerna till att socialarbetarna upplevde att förutsättningarna är bättre nu för tiden. Trots detta har fortfarande socialarbetare känslan att de inte har tid i sitt arbete att göra placerade barn så delaktiga som möjligt. Det finns fortfarande en känsla av att man reagerar och är i kontakt med barnet eller den unga då det händer något, medan önskan är att man skulle kunna ha kontakt med barnet eller ungdomen ”annars bara”.

Socialarbetarna upplever att träffar med barnet eller ungdomen utöver till exempel klientplansmöten är viktiga och främjar barnets delaktighet. Då man träffar barnet ensamt ger man barnet mycket mer utrymme för att vara aktör i sitt eget ärende. All fokus ligger på barnet och barnet kan välja vad som diskuteras under sådana här träffar. Här kommer även in relationsbygge som socialarbetare upplever att påverkar barnets möjlighet till delaktighet. Placerade barns delaktighet förutsätter att det finns en relation mellan socialarbetaren och barnet. Enligt Elvstrand (2009) behövs ett förtroende mellan barnet och den vuxna för att möjliggöra delaktigheten. Att lära känna barnet och den professionella är en viktig del i att skapa förtroende, både socialarbetaren behöver lära känna barnet och vice versa för att skapa en relation. Stadigvarande socialarbetare som länge lärt känna barnet vet ganska bra hur barnets vardag ser ut (Elvstrand, 2009, 83). Här lyfter även socialarbetarna upp vikten av kontinuiteten och att det är mycket lättare som stadigvarande att skapa detta förtroende än om socialarbetaren byts ut ofta.

En annan faktor som socialarbetarna upplevde att påverkar möjligheten till delaktighet är barnets ålder. Äldre barn anses vara mycket lättare att göra delaktiga i sitt eget ärende än barn som är yngre. I barnskyddslagen (2007/417) framkommer det att barn som har fyllt 12 år har laglig rätt att föra sin talan gällande barnskyddsärenden som gäller barnet själv. Trots detta ansåg socialarbetarna att det är viktigt att utreda barnets åsikt även om hen är yngre än 12. Barn kan oftast uttrycka sig till en viss del och därav kan man utreda barnets åsikt även om hen är yngre än 12 enligt socialarbetarna. Att lyssna på yngre barn har setts mer som någonting symboliskt i arbetet med barn men det finns ingen tydlig förklaring till hur omognad skulle vara en anledning att inte ta hänsyn till yngre barns åsikter (Wågby Gräfe, 2022). Om barnet är ett eller två år och inte kan uttrycka sig verbalt är det svårare att få fram vad barnet egentligen tycker och tänker. Här kan man i stället fokusera på att se hur barnet reagerar och beter sig, till exempel kan barnet uttrycka sig med att gråta. Att särskilda önskemål endast behöver respekteras när barnet når en viss ålder eller mognad som framkommer i 2014 Vårdnadsforskning (2017) är något som socialarbetarna inte håller med om utan de anser att åsikten ska utredas oberoende av barnets ålder. Däremot är man tvungen att använda sig av olika metoder för att kunna utreda denna åsikt.

Enligt socialarbetarna finns det många olika sätt och metoder som man i praktiken kan använda sig av för att delaktiggöra barn. Hur man väljer att bemöta ett barn, som socialarbetare, är även avgörande för barnets upplevelse av delaktighet som Eriksson och Näsman (2009) lyfter fram. Arbetet är främst väldigt dialogiskt och man jobbar tillsammans med barnet mycket via diskussion. Hur man diskuterar är upp till var och en men socialarbetarna lyfte fram att de alltid strävar till att träffa barnet ansikte mot ansikte. Socialarbetarna ansåg att det är även viktigt att delaktiggöra barnet i valet av plats där träffen ska inträffa. Dessutom använder man nuförtiden även videosamtals applikationer som till exempel Microsoft Teams om barnet är placerat längre bort. För kortare ärenden används mycket telefonsamtal och textmeddelande som är snabba och lättåtkomliga. Enligt socialarbetarna används meddelande applikationen Whatsapp i vissa kommuner men är förbjudet i andra. Förbudet att använda applikationen är på grund av att den inte uppfyller kraven för sekretess. Trots det här upplevde socialarbetarna att denna applikation är väldigt praktisk att använda tillsammans med barn och unga eftersom den är väldigt populär bland barn och unga. Dessutom kan den användas trots att man inte har saldo i telefonen vilket ger barnet större möjligheter att kontakta sin socialarbetare.

Ett dialogiskt arbete handlar inte alltid bara om att diskutera och prata, socialarbetarna tog upp olika frågor som de använder sig av för att bättre kunna få vet hur barnet på riktigt känner och tycker. Här lyftes fram att man kan använda sig av skalor där barnet till exempel kan berätta hur hen mår på en skala från 1–10. Dessutom använder sig socialarbetarna av mirakelfrågan och trollstavsfrågan för att få reda på om det är något som barnet önskar att skulle vara på ett annat sätt i hens liv. Därtill använder socialarbetarna specifika metoder som till exempel att rita eller vi kort beskriva känslor. Elfström Pettersson (2019) lyfter fram att man med förskolebarn lyfter fram barnets tankar genom att barnet får beskriva en bild som är tagen på någon aktivitet som barnet har gjort. De känslokort och styrkekort som socialarbetarna berättade om fungerar i princip på samma sätt. Barnet får se en bild och får därefter berätta vad hen tänker då hen ser just den specifika bilden.

Det är inte alltid helt lätt att avgöra om placerade barn och ungdomar egentligen blir delaktiga i sitt eget ärende. Som Bergnehr (2019) beskriver är aktörskap något varje individ föds med och man kan inte vara en ”icke-aktör”. Detta betyder att barnet påverkar sin situation även om hen väljer att aktivt delta eller inte. Dessutom har barn olika strategier för att uttrycka sitt aktörskap, vissa agerar aktivt då de är missnöjda medan andra inte gör något för att påverka (Erikssons och Näsmans, 2009, 28–30). Det finns många faktorer som försvårar delaktigheten för socialarbetare, till exempel barnets eget nätverk, om det är på grund av hemförhållandena som barnet är placerat, barn som använder rusmedel, barn som lider av psykiskt illamående och barn som helt enkelt inte vill vara delaktiga. Trots dessa svårigheter upplever socialarbetarna att de alltid ger barnet en chans till att vara så delaktig som möjligt. Det är svårt att säga om barnen blir delaktiga eftersom det är svårt att definiera vad som är äkta delaktighet. Här betonades av socialarbetarna det att för att barnet över huvud taget ska kunna vara delaktig är det viktigt att hen är medveten om vad hen har för rättigheter och att barnet förstår vad dessa innebär. Att öppet prata om barnets rättigheter och att berätta att barnet har rätt att bli hörd samt att berätta om vad barnet kan göra om rättigheterna kränks har stor betydelse för att barnet ska kunna känna sig delaktig i sina egna ärenden (Elvstrand, 2009, 128–132).

Socialarbetarna hade även tankar kring hur man i praktiken kunde främja delaktigheten för placerade barn. De upplever att träffar med det placerade barnet ensamt är mycket värdefullt för barnets delaktighet och att detta är något som bör prioriteras i arbetet. Detta handlar således inte bara om att träffas för att diskutera kring kommande planeringsmöten utan träffar

vars innebörd är att skapa en relation och lära känna varandra. Elvstrand (2009) betonar att det är socialarbetarens ansvar att skapa en relation och förtroende med klienten. Det framkom även att en implementering av ett systemiskt arbetssätt skulle gynna delaktigheten för placerade barn. Socialarbetare har bra erfarenheter av att arbeta systematiskt och upplever att detta arbetssätt skulle fungera även med barn som är placerade. I ett systemiskt arbetssätt försöker man se hela helheten och hur nätverket och barnets relationer påverkar barnet (Fagerström, 2016). Arbetssättet är barnorienterat och fokuset ligger på barnets upplevelser och tankar. I arbetssättet ingår möten där man tillsammans med ett större team reflekterar kring barnets situation och eventuellt hur man kan lösa situationen. Tankesättet för hur situationen kan lösas är att ett problem kan lösas i det sammanhang som det uppstår (a.a., 2016).

7.1 Kritisk granskning och fortsatt forskning

Barns och ungas delaktighet är något som alltmer uppmärksammas i samhället. Trots det här är det fortsättningsvis speciellt i barnskyddet betydande brister med att lyfta fram barns perspektiv och implementeringen av delaktighet har visat sig vara svårt i praktiken (Andenæs, 2011; Seim & Slettebø, 2017). Fortsättningsvis kan man se brister i att barns åsikt inte utreds i ärenden som gäller deras angelägenheter (Hultman, 2013). Det framkommer även att det finns en hel del svårigheter i att skapa verklig delaktighet (Tyni, 2021). Exempel på utmaningar för att utreda barnets åsikt är bristande socialarbetarresurser, oro för barns förmåga att känna igen dåligt bemötande och brist på att säga ifrån anställda vid ett möte (Eriksson & Korhonen, 2022).

Trots att den tidigare forskning jag använt mig av kan anses ha olika begränsningar, bland annat eftersom de utgår ifrån andra perspektiv och/eller fokuset ligger på andra specifika områden, verkar den ha fungerat som en utgångspunkt för att analysera frågor kring placerade barns delaktighet. Socialarbetarna som intervjuats reflekterade mycket kring begreppet delaktighet som är en av utgångspunkterna i min referensram vilket utgjorde en bra grund för analysen.

I Finland ökar placeringar och omhändertagningar av barn och unga ständigt. Då ett barn placeras handlar det antingen om placering inom öppenvården, brådskande placering eller

omhändertagning. En placering kan ske till antingen familje- eller anstaltsvård. Oberoende hurdan placering det handlar om har barnet rätt enligt barnskyddslagen (2007/417) att vara delaktig i hens eget ärende. Det är på den ansvariga socialarbetarens ansvar att se till att barnet hörs och är delaktigt i de ärenden som gäller barnets angelägenheter (Räty, 2019, 71–76). Också i enlighet med FN:s barnkonvention har barn åsiktsfrihet och rätten att bli hörd (Unicef, 1989).

Mitt mål med den här magisteravhandlingen var att redovisa, analysera och diskutera sju (7) socialarbetares, som arbetar inom barnskyddet, erfarenheter av placerade barns delaktighet i deras eget ärende då de är placerade. En generalisering har egentligen inte kunnat göras eftersom materialet likväl är ganska litet och därav för litet för att generaliseras. Det bör betonas att syftet med kvalitativa metoder inte är att dra generella slutsatser om ett specifikt fall, målet är att få djupgående information om just det fallet (Kvale, 1997). Likväl har det insamlade materialet jämförts i analysen med tidigare forskning. Dock finns det sparsamt med tidigare forskning som gäller specifikt placerade barn och på detta sätt är studien tentativ. Dessa slutsatser som framkommer ur mitt resultat gällande placerade barns delaktighet skulle även kunna fungera som en grund för vidare forskning där ett större urval av informanterna kunde användas.

Denna studie beskriver socialarbetares, den professionellas, uppfattningar om placerade barns delaktighet. Det finns vissa studier vad gäller barns perspektiv på delaktighet, men även här skulle det behövas mera djupgående analyser. När man diskuterar placerade barns delaktighet skulle det också vara värdefullt att även studera de placerade barnens egna uppfattningar om placerade barns delaktighet tillsammans med både barn och socialarbetare för att få en övergripande och reflekterande bild av delaktighetsprocesserna. För de professionella är det givetvis även viktigt att även klientens perspektiv lyfts fram eftersom de är dem som påverkas av hurdan delaktigheten är. Dock ger den här studien värdefulla resultat kring hur socialarbetare upplever placerade barns delaktighet i de placerade barnens konkreta vardag, och de metoder som socialarbetare använder i olika situationer. Samtidigt framkommer det att delaktighetsprocesserna är komplexa. I resultatet framkommer det socialarbetares uppfattningar om svårigheter när det gäller placerade barns delaktighet och även hur socialarbetare upplever att man kunde främja delaktigheten för placerade barn.

Det finns fortfarande ett stort behov av forskning kring placerade barns delaktighet även med tanke på hur stor diskussionen har blivit gällande delaktighet under de senaste åren. Med den här studien hoppas jag kunna bidra till den rådande diskussionen kring delaktighet och mer specifikt kring placerade barns delaktighet.

Litteratur

2014 års vårdnadsutredning (2017). Se barnet! Betänkande av 2014 års vårdnadsutredning. SOU 2017:6. Stockholm: Wolters Kluwer.

Andenæs, A. (2011). Chains of care: Organising the everyday life of young children attending day care. *Nordic Psychology*, 63(2), 49–67.

Barnskyddslagen (2007/417)

Berger, P. & Luckmann, T. (1966). *The Social Construction of Reality*. London: Penguin books.

Bergnehr, D. (2019). Barnperspektiv, barns perspektiv och barns aktörskap – en begreppsdiskussion. *Nordisk tidskrift för pedagogik och kritik*, 5.

Brinkmann, S. & Kvale, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Elfström Pettersson, K. (2019). Barns delaktighet i förskolans dokumentation. *Venue*, 8(2).

Elvstrand, H. (2009). *Delaktighet i skolans vardagsarbete*. Linköping: Linköpings universitet.

Eriksson, P. & Korhonen, P. (2022). ”Kiitos kun pidätte huolta, että asiat olisi minulla hyvin” Kysy ja kuuntele -hankkeen loppuraportti. *Thl*, 3/2022.

Eriksson, M. & Näsman, E. (2009). Utsatta barn i familjerättsprocesser: utredares bemötande och barns strategier. *Socialvetenskaplig tidskrift* nr. 1/2009.

Ervast, S. & Tulensalo, H. (2006). Sosiaalityötä lapsen kanssa – Kokemuksia lapsikeskeisen tilannearvion kehittämistä. *SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja* 8/2006.

Esaiasson, P.; Gilljam, M.; Oscarsson, H., Towns, A. & Wängnerud, L. (2017).
Metodpraktiken: konsten att studera samhälle, individ och marknad. Femte upplagan.
Stockholm: Wolters Kluwer.

Fagerström, K. (2016). Ihmissuhteita rakentava ja ylläpitävä lastensuojelu: Hackneyn malli ja
systeminen käytäntö lastensuojelutyössä. THL.

FN-förbundet (2015). FN:s 17 globala hållbarhetsmål. Hämtad 16.2.2022.

<https://fn.se/globala-malen-for-hallbar-utveckling/>

Gal, T. & Duramy, B. (2015). International perspectives and empirical findings on child
participation: From social exclusion to child-inclusive policies. Oxford: University Press.

Hart, R (1997). Children's Participation: The Theory and Practice of Involving Young
Citizens in Community Development and Environmental Care. London: Earthscan
Publications Ltd, Unicef.

Hillén, S. (2013). Barn som medforskare – en metod med potential för delaktighet. Göteborg:
Göteborgs universitet.

Højholt, C. & Kousholt, D. (2018). Children participating and developing agency in and
across various social practices. Springer, Dordrecht, 2/2018.

Hultman, E. (2013). Barnperspektiv i barnavårdsutredningar: med barns hälsa och barns
upplevelser i focus. Linköping: Linköping University, Electronic Press.

Hurtig, J. (2003). Lasta suojelemassa: etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun
perhetyön käytännöissä. Lapin yliopisto.

Isokuortti, N.; Aaltio, E.; Laajasalo, T.; & Barlow, J. (2020). Effectiveness of child protection
practice models: a systematic review. Child Abuse & Neglect, vol. 108, 10/2020.

Isola, A.; Kaartinen, H.; Leemann, L.; Lääperi, R.; Schneider, T.; Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. (2017). Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. *Terveiden ja hyvinvoinnin laitos*, 33/2017.

Juvonen, T. (2014). *Fragile Agencies in the Making: Challenges of Independent Living in Emerging Adulthood*. SAGE.

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (2000/812)

Magnusson, E. & Marecek, J. (2015). *Doing Interview-based Qualitative Research: A Learner's Guide*. Cambridge: Cambridge University Press.

Oranen, M. (2008). *Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä*. Helsingfors: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Räty, T. (2019). *Lastensuojelulaki: Käytäntö ja soveltaminen*. Helsingfors, Edita, s. 71–76.

Seim, S. & Slettebø, T. (2017). Challenges of participation in child welfare. *Journal of Social Work*.

Silverman, D. (2014). *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analyzing Talk, Text and Interaction*. London: SAGE Publications.

Sinclair, R. (2004). Participation in practice: making it meaningful, effective and sustainable. *Children & Society* 18:106—118.

Statistikrapport (19/2021). *Barnskydd 2020: Coronaåret fick inte framhävd betydelse i barnskyddstatistiken – konsekvenserna väntas visa sig med dröjsmål*. Finlands officiella statistik.

Stenvall, E. (2020). Deltagande och delaktighet: Del 1: Utgångspunkterna för delaktighet i den nationella barnstrategin. Social- och hälsoministeriet.

Tenk (2019). Etiska principer för humanforskning och etikprovning inom humanvetenskaperna i Finland: Forskningsetiska delegationens anvisningar 2019. Forskningsetiska delegationen 3/2019.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsingfors: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tyni, J. (2021). Har vi tid för barnens verkliga delaktighet? Studie om barns rätt till delaktighet vid utredning av barnskyddsbehov samt erfarenheter och förutsättningar bland yrkesverksamma på Åland att förverkliga den rätten i praktiken. Mariehamn: ÅOM.

Unicef (1989). Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter. Unicef.

Wenneberg, S. (2001). Socialkonstruktivism - positioner, problem och perspektiv. Malmö: Liber.

Wrede-Jäntti, M. (2010). Pengarna eller livet? En kvalitativ och longitudinell studie om långtidsarbetslösa unga i ett aktörsperspektiv. Helsingfors: Helsingfors universitet.

Wågby Gräfe, A. (2022). Den sociala meningen med barns delaktighet i vårdnads-, boende- och umgängesprocesser. Malmö Universitet. Sociologisk forskning, Vol. 59, nr 1–2, s. 177–202.

Bilagor

Bilaga 1: Intervjuguide

Yrkesbakgrund

- Kan du kort beskriva dig själv och din bakgrund
 - Hur har din yrkeskarriär sett ut, i stora drag?

Placering av barn

- Berätta om dina erfarenheter av att arbeta med placerade barn.
 - Hurdan(a) placeringar?
- Vilken roll har du i arbetet med ett placerat barn?

Barns delaktighet

- Vad betyder barns delaktighet enligt dig?
- Vad betyder delaktighet när det gäller ett placerat barn enligt dig?
- Upplever du att placerade barn är delaktiga i sitt eget ärende under placeringen?
 - På vilket sätt? Varför inte?
- Hur upplever du att förutsättningarna är för att göra placerade barn delaktiga?
- Vilka är orsakerna i fall där du upplever att det inte går att göra det placerade barnet delaktigt?
- Vad upplever du att försvårar placerade barnets delaktighet?
- På vilket/vilka andra sätt kunde man främja placerade barns rätt till delaktighet?
- Vad anser du att barnets åsikt bidrar med i beslutsfattande gällande hans placering?

Metoder för att möjliggöra barns delaktighet

- Beskriv metoder som du använder för att informera det placerade barnet om möten/beslut/förändringar.

- Beskriv metoder som du använder för att höra barnet/ för att utreda barnets åsikt.
- På vilket sätt har du kontakt med barnet?
- När tar du kontakt med barnet/ i vilka ärenden kontaktar du barnet?
- I vilka situationer utreder du barnets åsikt?

Specifikt case

- Berätta om ett specifikt case där du anser att man lyckats tillgodose det placerade barnets delaktighet.

Avslutning

- Finns det något annat du ännu skulle vilja nämna?
- Tack för ditt deltagande!

Bilaga 2: Följebrev

Följebrev

Intervju: Placerade barns och ungas delaktighet i egna ärenden - Socialarbetares perspektiv

Denna undersökning fokuserar på placerade barns och ungas rättighet till delaktighet i det egna ärendet. Syftet med den här avhandlingen är att undersöka hur placerade barns rättighet till delaktighet i det egna ärendet förverkligas i praktiken. Med det egna ärendet avser jag efter att barnet har blivit placerat. Min avsikt är att ta reda på hurdana erfarenheter och upplevelser socialarbetare har när det kommer till att tillgodose barn deras rätt till delaktighet.

Att delta i intervjun

Deltagandet i en intervju är frivilligt och anonymt. Att deltagandet är frivilligt betyder att du har rätt att avbryta när som helst ifall du inte längre önskar delta. Du har också rätt att välja att inte besvara på en fråga/frågor om du inte vill. Intervjun kommer att bandas in och

transkriberas och det insamlade materialet kommer att förvaras på min dators hårddisk som är försedd med lösenord. Svaren behandlas konfidentiellt och används enbart för forskningssyfte. Resultat rapporteras så att enskilda deltagare inte går att identifiera, även om direkta citat från intervjuerna kan komma att användas. Allt material förstörs så snart avhandlingen blivit godkänd, avhandlingen beräknas bli klar i december 2022. Jag rekommenderar att reservera 60 minuter för deltagandet men detta är en grov uppskattning.

Mera information

Mera information angående studien ger vid behov Emma Sevon, socialarbetare-studerande vid Helsingfors universitet, tel. +358 XXX XXX XXX, e-post emma.sevon@helsinki.fi

Bilaga 3: Samtyckesblankett

Avtal om samtycke till deltagande i forskning

Härmed ger jag mitt samtycke till att ställa upp i en intervju, som kommer att användas som forskningsmaterial i Emma Sevons magisteravhandling gällande placerade barns och ungas rätt till delaktighet i det egna ärendet efter att hen blivit placerad. Avhandlingens forskningsfrågor är: 1. Vilka erfarenheter har socialarbetare av att tillgodose placerade barns rättighet till delaktighet i det egna ärendet? 2. Vad använder man för metoder för att tillgodose placerade barns rätt till delaktighet?

Jag har fått information om hur materialet kommer att användas och vet därmed att intervjun spelas in och transkriberas. Avhandlingens resultat rapporteras så att enskilda deltagare inte går att identifiera, även om direkta citat från intervjuerna kan komma att användas. Materialet kommer att behandlas med största möjliga konfidentialitet och endast användas i forskningssyfte. Allt material förstörs så snart avhandlingen blivit godkänd, avhandlingen beräknas bli klar i december 2022.

Jag intygar att mitt deltagande är frivilligt och är medveten om att jag har rätt att avbryta mitt deltagande när som helst ifall jag inte längre önskar delta. I intervjusituationen kan jag även välja att inte besvara någon eller några frågor ifall jag inte vill.

På frågor svarar Emma Sevon per e-post: emma.sevon@helsinki.fi eller per telefon:
+358 XXX XXX XXX

Underskrift:

Datum och plats: